

Skolan börjar!

Att som klasslärare bemöta barnet och hens föräldrar
i övergången från barn till elev.

Anna-Karin Hartwall

Avhandling för pedagogie magisterexamen
Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier
Åbo Akademi
Vasa, 2019

Författare Anna-Karin Hartwall	Årtal 2019
Arbetes titel Skolan börjar Att som klasslärare bemöta barnet och hens föräldrar i övergången från barn till elev	
Publicerad avhandling i pedagogik för pedagogie magister Vasa: Åbo Akademi. Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier.	Sidantal (tot) 69 (74)
<p>Referat</p> <p>Eftersom skolstarten är bland individens och hens närmastes största och mest centrala institutionella övergång har jag valt att göra min avhandling om detta tema. Syftet med avhandlingen är att undersöka lärarnas uppfattning om övergången från barn till elev och hur lärare bemöter nya förstaklassare och deras familjer.</p> <p>Mina forskningsfrågor är:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hur uppfattar lärare övergången från barn till elev? - Hur bemöter lärare förstaklassare vid skolstarten? - Hur upplever lärare föräldrasamarbetet i samband med skolstarten? <p>Att man i Finland anser att övergången mellan förskola och skola är ett viktigt steg i ett barns liv synliggörs i de nationella läroplansgrunderna för både förskole- och den grundläggande utbildningen. Övergången ska löpa smidigt och tryggt. Personalen i förskolan och skolan ska ha insikt i varandras lärmiljöer, verksamhetskultur och styrdokument. Samarbetet med hemmen är också viktigt. Dessutom ska varje barns individuella situation, förutsättningar och behov beaktas.</p> <p>I min undersökning har jag valt att använda mig av fenomenografi som forskningsansats. Det empiriska materialet har jag samlat genom enskilda intervjuer med sex klasslärare med erfarenhet av nybörjarundervisning. Intervjuerna var semistrukturerade och spelades in och transkriberades i sin helhet. För att överblicka det insamlade materialet valde jag meningsskategorisering som analysmetod. Resultaten presenteras i tabellform med citat som stöd.</p> <p>Resultatet visar att alla informanter uppfattar övergången från barn till elev som en smidig process. Detta beror till stor del på det fina samarbetet mellan skolan och förskolan. Alla informanter lägger ner mycket arbete på bemötandet av barnet och familjen. Lärarna talar om vikten av rutiner, tydlighet, trygghet och öppen kontakt med hemmet. Arbetet kräver mycket tid och energi. Problem som kan uppkomma i samband med skolstarten handlar enligt informanterna oftast om missförstånd.</p>	
Sökord/indexord Övergång, nybörjarundervisning, skolstart, koulunaloitus	

Innehållsförteckning

Abstrakt

1. Inledning	1
1.1 Bakgrund och val av tema	1
1.2 Syfte och forskningsfrågor	2
1.3 Avhandlingens disposition	3
2. Övergångar i barnets liv	4
2.1 Övergångar ur utvecklingspsykologiska perspektiv	4
2.2 Övergångar ur organisatoriskt perspektiv	8
2.3 Övergångar ur pedagogiskt perspektiv	10
3 Bemötandet i skolvärlden	12
3.1 Barnets möte med skolan	12
3.2 Läraren bemöter eleven	14
3.3 Läraren bemöter föräldrar	16
4 Sammanfattning av teori	20
5 Metod och genomförande	23
5.1 Syfte och forskningsfrågor	23
5.2 Fenomenografi som forskningsansats	23
5.3 Intervju som datainsamlingsmetod	25
5.4 Val av informanter	26
5.5 Genomförande av undersökningen	27
5.6 Meningskategorisering som analysmetod	27
5.7 Tillförlitlighet, trovärdighet och etiska aspekter	28
6 Resultatredovisning	31
6.1 Hur uppfattar lärare övergången från barn till elev?	31
6.2 Hur bemöter lärare förstaklassare vid skolstarten?	36
Tabell 2. Klasslärarnas bemötande av förstaklassare	37
6.3 Hur upplever lärare föräldrasamarbetet i samband med skolstarten?	44
7. Sammanfattande diskussion	56
7.1. Resultatdiskussion	56

<i>7.2 Metoddiskussion</i>	63
<i>7.3 Tillämpning och förslag till fortsatt forskning</i>	65
Litteraturförteckning	66
Bilagor	
Bilaga 1 : Intervjufrågor	
Tabeller	
Tabell 1 Klassläraernas uppfattning om övergång	32
Tabell 2 Klassläraernas bemötande av förstaklassare	37
Tabell 3 Klassläraernas uppfattning om samarbetet	44

1. Inledning

I det inledande kapitlet redogörs bakgrunden och valet av temat för denna avhandling. Vidare presenteras avhandlingens syfte och forskningsfrågor samt avhandlingens disposition.

1.1 Bakgrund och val av tema

Livet består av övergångar, passager och val, fyllda med möjligheter samt risker. Övergångarna i barnets liv sker ofta på grund av vuxnas val eller samhällets bestämda mönster. Övergångar i barndomen handlar om processer där barnet möter en förändring, förflyttas från en miljö till en annan eller byter roll.

Hemmet, dagvården och skolan spelar centrala roller i barnets liv. Dessa institutioner står för barnens trygghet. De flesta av barndomens övergångar som är oberoende av barnets vilja sker just i dessa institutioner. Övergångar inom familjen påverkar det enskilda barnet medan samhälleligt styrda övergångar påverkar de flesta barn.

Samhälleligt är skolstarten bland individens och hans närmastes största och mest centrala institutionella övergång (Karila, Lipponen & Pyhältö, 2013, s.6). Därför ligger tyngdpunkten i min avhandling i övergången mellan förskola och skola. Ur samhälleligt perspektiv är skolan och medborgarnas utbildning viktiga.

Skolans uppgift är att fostra samhällsdugliga medborgare och ge eleverna verktyg till att påverka och vara delaktiga i samhällsfrågor. I Finland fungerar skolan dessutom som en utjämnande faktor eftersom alla har rätt till avgiftsfri och läroplansenlig undervisning oberoende av socioekonomisk bakgrund. Samtidigt ställer samhället krav på alla medborgare genom lagstadgad läroplikt.

För att uppnå både samhällets och den enskilda individens mål, krav och behov är processen från barn till elev central. Jag anser att det är i den processen lärare kan göra en skillnad, dvs. påverka elevernas kommande skolstig.

Därför anser jag det väsentligt att alla pedagoger som tar emot förstaklassare har en beredskap för att känna igen, analysera och tolka övergångar för att kunna stöda barnets inläring och utveckling på bästa sätt. Man kan jämföra skolstigen med ett husbygge. Hus mår bäst av att stå på en solid grund. Nybörjarundervisningen ska således ge eleven en stabil grund att bygga upp sin skolstig och utbildning på.

Som pedagog ska man också minnas att vi inte enbart arbetar med barnet utan med de närstående kring barnet. Vi ska alltså bemöta hela familjen i övergångsprocessen vid skolstarten. I den respektfulla relationen mellan hem och skola ska läraren vara experten i skolan medan eleven är expert på sitt eget liv och sina tankar och föräldrarna är experter på sitt barn och sin familj. Jag tror på att vi genom god föräldrakontakt kan göra barnens skolstig lättare, öka skoltrivsel och eventuellt ändra på föräldrade synsätt på skolan.

Jag hoppas att min avhandling kan fungera som ett diskussionsunderlag, ett stöd och ett verktyg då pedagogerna bemöter nya elever och deras familjer. Alla förstaklassare har rätt till ett bra bemötande, en bra utbildningsgrund och en lyckad skolstig.

1.2 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med avhandlingen är att undersöka lärarnas uppfattning om övergången från barn till elev och hur lärare bemöter nya förstaklassare och deras familjer.

Forskningsfrågor:

Hur uppfattar lärare övergången från barn till elev?

Hur bemöter lärare förstaklassare vid skolstarten?

Hur upplever lärare föräldrasamarbetet i samband med skolstarten?

1.3 Avhandlingens disposition

Avhandlingen är indelad i sex kapitel. I det första kapitlet presenteras bakgrunden och valet av temat samt avhandlingens syfte, forskningsfrågor och disposition. Det andra och tredje kapitlet består av avhandlingens litteraturöversikt. I det andra kapitlet redogörs för övergångar i barns liv överlag, övergången mellan förskola och skola och vilka strategier, ritualer och ceremonier som kan förekomma vid övergångarna. Det tredje kapitlet handlar om barnets möte med skolan och lärarens bemötande av eleverna och föräldrarna. Det fjärde kapitlet handlar om metoden och genomförandet av undersökningen. I kapitlet redogörs för syftet, forskningsfrågorna, forskningsansatsen, datainsamlingsmetoden, valet av informanter, undersökningens genomförande och analysmetoden. Avslutningsvis redogörs också aspekterna för tillförlitligheten, trovärdigheten och etiken i undersökningen. I kapitel fem redovisas resultaten från den empiriska undersökningen. Kapitlet delas in i tre, enligt mina forskningsfrågor. I kapitel sex sammanfattas arbetet i form av diskussion. Kapitlet inleds med en resultatdiskussion där den empiriska undersökningen sammanfattas och relateras till tidigare forskning. Därefter diskuteras metoderna som använts i undersökningen. Avslutningsvis diskuteras hur det som framkommit kunde tillämpas i arbetet med barn och förslag till fortsatt forskning.

2. Övergångar i barnets liv

I detta kapitel går jag igenom övergångar i barnets liv överlag, övergången mellan förskola och skola och vilka strategier, ritualer och ceremonier som kan förekomma vid övergångarna.

Begreppet övergång

En övergång är en förändring i omgivningen, relationerna, rollen, statuset eller identiteten (Ackesjö H. , 2008). En övergång är som att träda in i en ny värld. Den kan ha både positiva och negativa aspekter och följder.

2.1 Övergångar ur utvecklingspsykologiska perspektiv

Samtidigt som man idag talar om ”curlingbarndom” och om att barn uppfostras till egoister som får bestämma om allt, uppkommer det allt mer övergångar i barnens liv som de inte har så mycket att säga till om (Lumholdt, 2015). Barn förväntas bara vänja sig vid situationen. I en gyllene medelväg är barnen med och diskuterar saker och beslut som berör dem men de vuxna bär ansvaret för besluten. De vuxna, allt i från föräldrar till lärare, bör alltså ta sig tid att lyssna på barnen och besvara och diskutera deras frågor och farhågor (Lahikainen, 2000, s. 68).

I vårt moderna samhälle uppmärksammas barns behov allt mer. Barn har fått större rätt att yttra sig i frågor som gäller dem. Barn har rätt till kroppslig integritet. Barnaga är förbjudet i alla Nordiska länder.

Det finns en ökad förståelse och ett ökat intresse för barns utveckling. Trots att makrosamhällets erbjuder mer möjligheter i form av urbaniserad livsmiljö, en högre materiell levnadsstandard, snabba förändringar, humanare barndom, mångsidigare

familjeformer, yrkesverksamma mödrar och mer professionell uppfostran och vård, råkar en del barn ut för samhällets avigsidor, dvs. barnprostitution, pornografi och annat utnyttjande eller misskötsel. Det råder alltså konflikt mellan den humanistiska tanken om möjligheterna i samhället och en del barns upplevda verklighet. (Lahikainen, 2000, s.59-62)

Världen och våra liv är full av passager och övergångar. Övergångarna handlar om en process då barnet möter en förändring, förflyttas från en miljö till en annan eller byter roll, tex från enda barnet till storasyster (Harper, 2016, s. 653). I och med de snabba förändringarna i samhället går vi hela tiden mot nya upplevelser. Vägen är alltså full av möjligheter och även risker. Tillvarons förändringar gör att barn ofta lever i ovisshet. För att bygga upp sina egna förväntningar, föreställningar och farhågor tar de då hjälp av sin fantasi, rykten och andrahandsinformation. De lyssnar, observerar och tolkar. De kämpar med att förstå vad de upplever. Tyvärr leder detta väldigt ofta till misstolkningar och ogrundade skamkänslor hos barn. Vuxna besitter ofta den kunskapen och de upplysningar som barnen skulle behöva. Samtidigt saknar kanske vuxna förståelsen, tiden och resurserna för att dela med sig av informationen till barnen. Ömsesidig kommunikation vore det bästa. Barnen behöver få dela med sig av sina farhågor och funderingar och vuxna behöver lyssna och ge den information barnen behöver. (Lumholdt, 2015, s. 21-22; Killén, 2014, s. 151)

Medan vuxna söker svar och ventilerar sina frågor med sin partner, sina vänner, sina kolleger eller genom att läsa och googla så har barn inte lika många källor att tillgå (Lumholdt, 2015, s. 22). Ändå ändrar deras liv riktning och innehåll ofta antingen pga. nödvändigheter eller pga. vuxnas val. Många barn upplever redan innan skolan börjar flera övergångar i sina liv. Barnen får eventuellt syskon, flyttar från ”lilla sidan” på dagis till ”stora sidan”, en del erfar också separationer eller psykisk ohälsa i familjen eller flyttar och vänjer sig vid ”nyfamiljer”.

Ofta blir vuxna häpna över barns anpassningsbarhet. Barn har en obetingad strävan att hållas vid liv, vilket gör att de kan anpassa sig till nästan vad som helst (Lahikainen, 2000, s. 63; Killén, 2014, s. 151). Samtidigt borde man förstå att kopplingen mellan hur det går och hur barnet känner inte är självklar. En del barn visar sina känslor tydligt medan andra knappt visar några känslöförändringar alls. Det är också svårt att koppla

ihop diffusa symtom som klängighet, insomningssvårigheter, rastlöshet och koncentrationssvårigheter till de förändringar som sker i barnets liv. Symptomen kan nämligen komma ganska långt efter att en förändring skett i barnets liv. (Lumholdt, 2015, s. 23)

Övergångar och förändringar i livssituationen kan hos barnet sätta igång olika försvarsmekanismer. De vanligaste är regression, projektion, reaktionsbildning, förskjutning och eskapism. Regressionen handlar om att barnet tar ett steg tillbaka i utvecklingen, t.ex. börjar suga på tummen eller kissa på sig. Projektion handlar om att barnet överför skulden, det onda eller det otäcka på något eller någon annan. Barnet kan föreställa sig att allt har hänt hens låtsaskompis. Reaktionsbildning handlar om att de negativa sidorna förträngs och de positiva sidorna överbetonas. Om barnet t.ex. är rädd för föräldrarnas humörsvägningar eller att föräldrarna ska försvinna kan det bli överdrivet tillgivet, beroende och klängigt. Då barn upplever att de inte kan revoltera eller protestera mot auktoriteter, lärare eller föräldrar kan de förskjuta sin trots och sina hämndkänslor mot någon mindre farlig och mer påverkingsbar som t.ex. yngre syskon. Vid eskapism flyr barnet verkligheten genom fantasin och tror själv på sina egna föreställda förhållanden. T.ex. kan ett barn utan vänner låtsas ha många vänner och på det sättet undvika känslan av ensamhet. (Ljungqvist, 2007, s. 144-146)

Det tar tid att vänja sig vid förändringar, både för barn och vuxna. Vi är alla olika. En del av oss får snabbt nya vänner och bygger lätt upp ett nytt socialt nätverk. Andra känner sig förvirrade och rotlösa bara av att vara tvungna att byta klassrum eller hänga jackan på en ny krok. De flesta pedagoger och psykologer betonar barnens behov av tydliga ramar, struktur och förutsägbarhet. (Lumholdt, 2015, s. 24)

Förutsägbarhetens betydelse ska alltså inte förringas. Speciellt för barn som upplevt mycket otrygghet och oförutsägbarhet i familjen är det ännu viktigare att livet i förskolan och skolan är så förutsägbart som möjligt. I praktiken kan det handla om att förskolan och skolan har oförändrade dagliga rutiner och att vuxna bemöter och hjälper dem med övergångar från en situation till en annan. Om omsorgen i hemmet brister kan barnet behöva en kompenserande anknytning till en vuxen vid övergångar, t.ex. övergången mellan förskola och skola. Det betyder att den vuxna är lyhörd för barnet

och erbjuder ett positivt känslomässigt engagemang och ser till att det finns en kontinuitet och konsekvens i barnets liv. (Killén, 2014, s. 51, 151)

Från barn till elev

Skolstarten, övergången mellan dagvård eller förskola och skola går oftast ganska smärtfritt. Men ibland orsakar övergången både kort- och långsiktiga problem. Forskning visar att övergången vid skolans början kan vara avgörande under hela barnets skolstig, t.ex. med tanke på den sociala anpassningen, elevens välmående och de akademiska framstegen (Karila, Lipponen & Pyhältö, 2013, s. 6; Harper, 2016, s. 654; Cadima, Doimen, Verschueren & Buyse, 2015, s. 3).

Enligt flera internationella undersökningar innebär skolstarten att barnen är tvungna att förändra sin identitet. Barn upplever att det inte är samma sak att vara förskolebarn som skolelev. Att lära sig förstå skolans kultur, regler och språk tar tid. Ackesjö (2013) talar om ett kulturellt gap där identiteter, kamratrelationer och status reorganiseras. (Ackesjö, 2013)

Det betyder att övergången mellan dagvården eller förskolan och skolan måste ges tid och skötas på bästa möjliga sätt. Övergången kan underlättas genom samarbete mellan förskola och skola, t.ex. genom att överlåta information om barnens olika styrkor och behov (Karila;Lipponen;& Pyhältö, 2013, s. 10). Då barnet får stöd vid skolstarten utvecklar hen en positiv syn på skolgången som medför social-, kulturell- och fostrandejämställdhet (Utbildningsstyrelsen, Offentligt uttalande, 2014). Förväntningarna på skolstarten är alltså stora ur både barnets och samhällets perspektiv.

Kamratförhållanden spelar också en väsentlig roll i övergången. Barn under och i skolåldern spenderar dagligen flera timmar i olika grupper med andra barn. Det uppstår mängder med olika dimensioner i relation till andra. Det uppstår både vänskapliga och icke-vänskapliga förhållanden. För barn som är i en övergångsprocess är dessa vänskapliga relationerna av stor betydelse. Splittringar i dessa relationer och sociala gemenskaper kan vara väldigt negativa speciellt i övergången mellan förskola och skola. Att anpassa sig till allt det nya utan kompisar kan öka rädslan att hamna utanför.

Forskning visar att de som har många vänner har en positivare syn på skolan, två månader efter skolstarten, än de som inte hade vänner vid övergångsskedet (Karila, Lipponen & Pyhältö, 2013, s.7). Att träda in i skolvärlden tillsammans med sina kamrater ger ett mycket bättre självförtroende i övergångsprocessen (Ackesjö & Persson, 2014). Tyvärr har dessa viktiga kamratrelationer till stor del ignoreras i den kontinuerligt pågående debatten om fostran och undervisning (Lahikainen, 2000, s. 62).

Övergångarna är kritiska speciellt för sårbara och känsliga barn. Övergången kan påverka hela deras skolgång. Om elever som är i behov av stöd hamnar på efterkälken redan i början av skolgången påverkas motivationen och de hamnar i en negativ spiral. De börjar välja bort sådant som känns svårt, t.ex. läsning. (Lumholdt, 2015, s. 126)

2.2 Övergångar ur organisatoriskt perspektiv

Under daghems- och skoltiden upplever barnet många formella övergångar där hans egna påverkningsmöjligheter är ringa (Karila, Lipponen & Pyhältö, 2013, s. 7). Samhällets och skolsystemets uppbyggnad, med lillasidan, storasidan, förskola, låg- och högklasser, medför dessa övergångar. Grupperna i dagvården påverkas av lagstiftade antal vuxna för barn i olika åldrar. Yngre barn behöver flera vårdare vilket gör att det är mer kostnadseffektivt att dela in yngre och äldre barn i olika grupper.

Även den stora bristen på pedagoger i Svensksfinland påverkar barnet. Behörighetsgraden i Nyland i den svenskspråkiga grundläggande utbildningen år 2010 var 70, 8% (Svedlin, m.fl., 2013). Personalombytet är alltså stort. Barnen byter inte bara grupp, miljö och kamrater utan också med stor sannolikhet lärare och andra omsorgsgivare.

Då förskolan infördes i skolsystemet, var tanken att den skulle fungera som en bro mellan daghem och skola. Förskolan skulle ge barnen möjlighet att komma väl förberedda till årskurs ett och ge dem grunderna i grundskolans ämnen, som läs- och

skrivinlärning, på ett lustfullt och lekfullt sätt. Barnens intresse för att lära sig skulle stödjas. (Lumholdt, 2015, s. 14)

Förskolans roll är väsentlig men Ackesjö (2013) menar att det ändå finns ett behov av forskning om hur barn erfar och beskriver de många formella övergångarna i barnens liv. Ackesjö (2013) menar att dagvården, förskolan och skolan ofta saknar den gemensamma röda tråden, dvs. kontinuiteten i undervisningen. Förskolans roll blir som en mötesplats mellan dagvårdens och skolans olika pedagogiska förhållningsätt. Förskolan är framtidsorienterad, dvs. den har en uppgift i att förbereda barnen för fortsatt utbildning och skolgång. Samtidigt ska förskolan vara här och nu orienterad och bygga på barnens intressen och nyfikenhet. Enligt Ackesjö (2013) saknas en samsyn och ett samarbete mellan dagvård, förskola och skola. Ackesjö (2013) visar i sin studie att en del barn upplever att de får upprepa samma undervisningsaktiviteter i första klass som de redan har varit med om i förskolan. Det saknas en tydlig progression i undervisningen och det finns ett visst avståndstagande till skolans mer formella undervisningsmetoder bland lärarna i förskolan.

Övergången mellan förskola och skola kan beskrivas som en tid då kraven på barnet ökar medan stödet minskar (Ackesjö & Persson, 2014). Barnen förväntas vara mer självständiga och ansvarstagande. Vuxenstödet minskar i och med att det finns färre vuxna i skolan än i förskolan.

Utbildningsstyrelsen (2014) har listat upp rekommendationer om vad som ska tas i beaktande i övergången mellan förskola och skola. Enligt dessa rekommendationer ska övergången betraktas som en väsentlig del av den kvalitativa undervisningen och fostran som hör till grundutbildningen. Skolorna ska binda sig vid att utveckla praxis för skolstaten, där barnen, vårdnadshavarnas, fostrarnas och omgivningens betydelse beaktas. Alla barn ska säkras stöd vid skolstarten. I övergången ska fokus ligga på barnets och på familjens förmågor, styrkor och kunnande. Skolan ska erkänna kamrat- eller andra relationers väsentlighet. Barnen måste känna sig hörda i övergångsprocessen. Relationen till vårdnadshavarna måste byggas upp med tillit, respekt och växelverkan. Alla barn, föräldrar och lärare ska ha rätt till en positiv skolstart. (Utbildningsstyrelsen, Offentligt uttalande, 2014)

2.3 Övergångar ur pedagogiskt perspektiv

I Finland anses övergången mellan förskola och skola vara ett viktigt steg i barnets liv. Detta synliggörs t.ex. i Grunderna för förskoleundervisningens läroplan (2014) och Grunderna för läroplanen för den grundläggande undervisningen (2014). Övergången mellan förskola och den grundläggande utbildningen ska löpa smidigt och tryggt. Detta förutsätter systematiskt samarbete mellan personalen i förskolan och skolan. Personalen ska ha en insikt i varandras lärmiljöer, verksamhetskultur och styrdokument. Även samarbetet med hemmen är viktig. Varje barns individuella situation, förutsättningar och behov bör beaktas. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 98; Utbildningsstyrelsen, Förskola, 2014, s. 26)

Undervisningen i årskurs 1-2 ska ta i beaktande elevernas förkunskaper och de färdigheter som de tillägnat sig inom förskoleundervisningen och eventuellt inom småbarnspedagogiken. Eleverna ska uppmuntras att vara stolta över det de kan och ges förutsättningar att utveckla en positiv självbild som lärande individer. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 98)

Skolstarten är som påpekats en stor sak i samhället, i familjen och inte minst för individen. För att underlätta övergången kan man använda sig av olika strategier, ritualer och ceremonier. Genom ritualer och tydliga avslut blir övergångar lättare att hantera och acceptera (Lumholdt, 2015, s. 135). En ros vid förskolans slut som en tydlig markering på ett avslut eller anskaffning av en skoltillbehör, som t.ex. en skolväska som skolstartsritual kan hjälpa barnet i processen (Karila, Lipponen & Pyhältö, 2013, s. 8). Vårfester, rosutdelningar och val av skolväskor har alltså en funktion. Tydliga avslut i förskolan ökar trygghetskänslan och hjälper barnet att fokusera på det nya. Tydliga gränsdragningar och för barnet synliga övergångar underlättar alltså barnets identitetsutveckling (Granbom & Lundström, 2016).

För att öka barnets trygghetskänsla kan de vuxna, föräldrar eller pedagoger, tillsammans med barnet utforska skolgården, besöka klassrummet och träffa läraren. Då man utforskar skolgården och omgivningen runt skolan kan det vara bra att peka

ut ingångarna, lekplatserna, sportplanerna och eventuellt parkerings- eller busshållplatsen där barnet blir avlämnat eller upphämtat. Det är också bra om barnet får bekanta sig med sitt blivande klassrum, matsalen och se var toaletterna finns. Första mötet med läraren spelar en stor roll och kan minska på stressen och osäkerheten inför skolstarten avsevärt. Även för föräldrar kan det kännas viktigt att få träffa läraren på förhand och eventuellt få svar på sina funderingar. (Harper, 2016, s. 655-656)

Genom ett tätt samarbete mellan förskolepersonal, nybörjarlärare och föräldrar kan man underlätta övergången till skolan. Förskolebarnet borde ha möjlighet att under en längre tid bekanta sig med skolans verksamhet genom att t.ex. delta på lektioner. Det borde finnas en plan om ”förberedelse för skola” som påbörjas i slutet av förskolan och fortsätter och avslutas på årskurs ett. Enlig Karikoski (2008) kunde här ingå stärkandet av barnets självständighet, sociala färdigheter och ansvarskänsla. Barnet skulle även öva på inlärningsstrategier och akademiska färdigheter. (Karikoski, 2008, s. 5)

Mycket görs redan nu. T.ex. i en stor kommun i södra Finland har man infört SFN, Sammanhållen förskole- och nybörjarundervisning. SFN ser lite olika ut i olika skolor men handlar just om att förskolebarn- och nybörjarelever har gemensamma lektioner, evenemang osv. Karikoski (2008) menar ändå att eftersom samarbetet och det skolförberedande arbetet ser så olika ut i olika delar av landet blir familjerna och barnen i ojämlika positioner jämfört med varandra (Karikoski, 2008, s. 5).

Barnen förväntar sig inte att övergången till skolan ska vara problematisk (Granbom & Lundström, 2016). De har förstås sina förväntningar och funderingar över läxor, rutiner och dyl. Lärarens uppgift blir att skapa en stämning som är trygg, välkomnande och som främjar progression.

3 Bemötandet i skolvärlden

Detta kapitel lyfter fram barnets möte med skolan och lärarens bemötande av eleven och föräldrarna.

3.1 Barnets möte med skolan

Skolstarten är en årlig och även samhälleligt stor händelse som berör ca 60 000 sjuåringar. Att börja skolan är enligt forskning den största enskilda övergången i ett barns liv. Övergången vid skolstarten kan delas in i tre nivåer; den individuella övergången från barn till elev, interaktionsnivån där barnets relationer med andra förändras och den kontextuella nivån där hemmiljön möter skolmiljön (Harper, 2016, s. 654).

De flesta barn har förberett sig inför skolstarten. De har övat sig att själv klara av vardagliga färdigheter som påklädning, toalettbestyr, bordsvanor och sociala färdigheter. I förskolan har de också övat sig på att vänta på sin tur, köa och fått grundläggande färdigheter i modersmål och matematik. Trots denna förberedelse betyder dagen då barnet börjar skolan att hen introduceras i en ny kultur, med nya förväntningar, krav och eventuellt ny lärare och nya klasskamrater. Skolstarten kan jämföras med då en vuxen börjar på en ny arbetsplats. (Karikoski, 2008, s. 2)

Karikoski talar om att barnet genomgår en process från förskolebarn till skolnybörjare och slutligen vidare till skolelev under det första året (Karikoski, 2008, s. 4). Förstaklassarna är på väldigt olika nivå då de börjar skolan. En del av barnen kan redan läsa medan andra helst leker. Hur snabb och stor processen till skolelev är beror på hur mycket förskole- och skolmiljön skiljer sig från varandra (Karikoski, 2008, s. 4).

Övergångsprocessen påverkas också av den rådande sociokulturella synen på barn, barnets akademiska färdigheter, föräldrarnas förväntningar, familjens socioekonomiska status, barnets temperament och barnets erfarenheter av tidigare

övergångar (Harper, 2016, s. 654). Under denna övergångsprocess, som påbörjas redan långt innan skolstarten och avslutas först månader senare då barnet och hans familj känner att de tillhör skolgemenskapen, behöver barnet stöd från både vårdnadshavare, förskolepersonalen och de för barnet nya pedagogerna (Utbildningsstyrelsen, Offentligt uttalande, 2014).

Enligt Østerns (2007) forskning förknippar de blivande förstaklassarna skolstarten med pulpeter, pennor, böcker, tavla, siffror och skolhuset. Forskningen genomfördes med teckningar. När samma barn skulle teckna en ny teckning om skolan tre månader senare hade andelen pennor och skolhus minskat i bilderna. Däremot var andelen teckningar med kateder, bokstäver, gung- och klätterställningar högre. Østerns (2007) forskning visar att förskolebarn har konkreta föreställningar om hur det är att gå i skola och att de överlag har en ganska positiv syn på skolan. (Østern, 2007)

Trots att de flesta har en positiv inställning till att börja skolan, är skolstarten för barnet ändå en emotionell händelse som alltid medför någon form av stress. Trots att många känner en positiv förväntan inför skolstarten hamnar alla barn alltid mer eller mindre utanför sin bekvämlighetszon. Övergången som ofta betyder en förändring av miljön, byte av pedagoger och eventuellt avslutade av kamratrelationer ökar barnets osäkerhetskänsla inför framtiden och sin egen roll i den nya situationen. Barnet kan också känna en maktlöshet och förlust av kontroll. Barnet känner också omgivningens förväntningar på sig. (Harper, 2016, s. 654)

I Björklunds och Rodins (2000) forskning studerades bland annat vad barnet har för tankar om pedagogernas bemötande av dem i skolan. De flesta barn upplevde att det fanns någon vuxen som lyssnar, tröstar och hjälper dem. De ansåg också att alla barn behandlas lika, dvs rättvist. Barnen ansåg också att det är väldigt viktigt att ha en kompis i gruppen, ingen ville leka ensam. Enligt Lahikainen (2000) har dessa viktiga kamratrelationer till stor del ignorerats i den kontinuerligt pågående debatten om fostran och undervisning (Lahikainen, 2000, s. 62). Då det gäller att få vara delaktig i planerande av verksamheten svarade barnen att de får välja om de leker inomhus eller utomhus eller vilken bok som ska läsas. De flesta barn ansåg alltså att de vuxna är de som bestämmer om det mesta. (Björklund & Rodin, 2000, s. 175-177)

3.2 Läraren bemöter eleven

Enligt rapporten ”Onnistunut koulun aloittaminen” (Utbildningsstyrelsen, Offentligt uttalande, 2014) innehåller skolstarten möjligheter, önskemål, förväntningar och rättigheter. Möjligheterna förstärks då barnet bemöts med respekt för hans förmågor och bakgrund. Önskemålen handlar om att skolan är en trivsamt plats där barnet uppmärksammas av de vuxna och att hans framsteg värdesätts. Förväntningarna och frågorna inför skolstarten är många. Hur är det i skolan? Hur är man som skolelev?

Barnet förväntar sig inläring av nya färdigheter och utmaningar. Barnet har rätt till undervisning på egen nivå där hans egna erfarenheter och tidigare kunskap värdesätts. Även enligt Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen ska elevens tidigare kunskap tas i beaktande och hen ska handledas till att koppla ny kunskap till det redan inlärd (Utbildningsstyrelsen, 2014). Barnet har också rätt att vara aktivt i sin egen övergångsprocess till skolelev. Hen är också berättigad till en kvalitetsfylld fostran och undervisning. (Utbildningsstyrelsen, Offentligt uttalande, 2014)

I början av skolgången är det viktigt att lärarna följer med varje elevs lärande för att garantera att eleverna har förutsättningar att göra framsteg i sina studier. Responsen ska vara uppmuntrande så att eleven känner glädje över att lyckas och lära sig. Eleverna ska känna sig trygga med att föra fram sina intressen och uppmuntras att bli intresserade av nya fenomen. Undervisningen ska också ge utmaningar åt varje elev. Arbetsätten ska vara konkreta och åskådliga och innehålla mycket lek, spel, berättelser och fantasi. Uppmärksamheten ska speciellt riktas mot elevernas språkliga, sociala och motoriska färdigheter, eftersom det är viktigt att upptäcka eventuella svårigheter och sätta in stödåtgärder i ett tidigt skede. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 98)

Självförtroendet och självuppfattningen har stor betydelse för barnets utveckling och inläring. Eleven behöver omsorg för att bilda sig och upprätthålla en positiv jaguppfattning och ett gott självförtroende. Omsorgen ska vara både fysisk och psykisk, eleven ska känna att pedagogen intresserar sig för och bryr sig om vad hen

gör, tänker och hur hen mår. Speciellt elever som behöver extra stöd är i behov av omsorg och närhet för att utveckla sitt jag. Samtidigt behöver elever också lära sig att hantera saker utanför bekvämlighetszonen, övervinna hinder och kunna vänta på att få just sitt behov tillfredsställt. (Ljungqvist, 2007, s. 146)

Enligt Björklunds och Rodins (2000) undersökning framgår det att pedagogerna lägger vikt vid att eleven känner sig sedd varje dag, t.ex. genom att hälsa på eleven och prata en stund med eleven dagligen. Pedagogerna försöker också fästa uppmärksamhet på den tysta och mer tillbakadragna eleven. Genom att vara lyhörd för elevens intressen och idéer ger pedagogerna eleven möjligheten att få känna sig delaktig i utformningen av verksamheten. Det är viktigt att varje elev ses som en individ med individuella krav beroende på mognad, bakgrund och utvecklingsnivå. (Björklund & Rodin, 2000, s. 175, 177)

Relationen mellan läraren och eleven är väsentlig för elevens trivsel och inläring. Det är dock viktigt att veta att eleven också påverkas av relationerna mellan de övriga eleverna och läraren. Konflikter mellan klasskamrater och läraren orsakar disharmoni i klassen och kan resultera i upplevelser av stress och kan påverka motivationen och inläringen negativt. (Cadima, Doumen, Verschueren & Buyse, 2015, s. 10)

I skolan ska eleven lära sig ta sitt eget ansvar och arbeta självständigt samtidigt som hen ska lära sig ta hänsyn och respektera andra. Samspelet med andra människor kräver att barnet utvecklar en förståelse för normer och värderingar i den omgivande miljön. Skolan är en bra miljö att öva sig umgås och samarbeta med andra. (Björklund & Rodin, 2000, s. 176-177)

Barnet är expert på sitt eget liv och har en egen inre bild av hur världen ser ut. Bilden är ofta annorlunda än de vuxnas. Pedagoger behöver lyssna på barnet så att barnet får den handledning och det stöd hen behöver för att möta nya upplevelser och utmaningar. (Lahikainen, 2000, s. 68)

3.3 Läraren bemöter föräldrar

Att börja skolan är inte en omställning enbart för barnet utan också för hans föräldrar. Enligt Ackesjö (2008) känner föräldrar stolthet, oro och nyfikenhet men också känslor av förlust och saknad i samband med skolstarten. Vardagen innehåller nya rutiner med t.ex. läxläsning och barnet blir plötsligt en stor skolelev med mera eget ansvar för skolvägen, att hålla tider och att hålla reda på sina egna saker (Karikoski, 2008, s. 2). Föräldrarnas roll förändras. Hos föräldrar kan denna övergång väcka starka känslor och minnen från den egna skoltiden (Karila, Lipponen& Pyhältö, 2013, s. 8).

Många föräldrar upplever också att de tappar kontrollen över barnets vardag då skolan börjar. Tidigare har de haft daglig kontakt med personalen på daghem och förskola i samband med avlämnandet och avhämtandet av barnet (Karila, Lipponen& Pyhältö, 2013, s. 39). Enligt Karikoski (2008) upplever föräldrar att barnets omgivning förändras i övergången mellan förskola och skola från barn- och lekcentrerat till lärar- och kunskapsstyrt lärande, vilket också leder till att föräldrarnas förväntningar på barnet förändras (Karikoski, 2008, ss. 2,4).

Ackesjö (2008) menar också att de föräldrar som redan har äldre barn i skolan ser på skolstarten mer positivt, till skillnad från de föräldrar vars äldsta barn ska börja skolan. Då det äldsta barnet börjar skolan tenderar föräldrar att vara mer oroliga och känsllosamma. Precis som barnen möter vårdnadshavaren utmaningar som kan beskrivas med tre nivåer; den individuella nivån, interaktionsnivån och den kontextuella nivån. De ska alltså hantera sin egen förändrade roll och sina egna känslor kring skolstarten. Samtidigt ska de bygga upp nya kontakter med lärare och andra vårdnadshavare. Därtill kommer det kontextuella, dvs att hemmiljön ska möta undervisningsmiljön i skolan och eventuellt också i eftermiddagsverksamheten. (Ackesjö H. , 2008)

Dagens föräldrar är väldigt medvetna om sina och barnets rättigheter i skolan och kan verka väldigt bestämda med hur det vill ha det (Harper, 2016, s. 657). Som pedagog är det viktigt att bemöta hela familjen och deras önskemål och rädslor i samband med skolstarten.

Med vårdnadshavarnas samtycke överförs väsentlig information om barnet från förskola till skola. Men det finns vårdnadshavare och pedagoger som inte vill lämna över eller ta emot information, pga. risken att barnet döms på förhand. Detta gäller framför allt beteendeproblem. (Lumholdt, 2015, s. 99)

Den grundläggande undervisningen ska genomföras i samarbete med barnets vårdnadshavare. Vårdnadshavarna har det största ansvaret för barnets fostran och det är deras uppgift att se till att läroplikten fullgörs. Skolan och dess personal ska stödja föräldrarna i fostrandet och förutsätts ha en aktiv roll i kontakten med hemmen (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 36).

Enligt Björklund och Rodins (2000) forskning vill många föräldrar att skolan ska fokusera på de kognitiva färdigheterna som att läsa, skriva och räkna (Björklund & Rodin, 2000, s. 179). Förutom inlärningsresultat önskar föräldrar speciellt att barnet ska trivas, knyta vänskapsband, utveckla social kompetens och bli värdesatt och sedd som elev (Utbildningsstyrelsen, Offentligt uttalande, 2014). Föräldrar förutsätter att lärarna bemöter deras barn som individ, lyssnar på barnet och har barnets utveckling och bästa i åtanke (Björklund & Rodin, 2000).

Samarbetet mellan föräldrar och lärare skapar de bästa förutsättningarna för elevens lärande, välmående och utveckling. Känslan av trygghet, en tillitsfull relation samt möjlighet till insikt och inflytande i verksamheten är grundstenar i förhållandet mellan läraren och elevens familj. Det är viktigt att lärare erkänner föräldrars kunskaper, sociala kapital och deras erfarenheter och kännedom om sitt egna barn. Föräldrar förväntar sig att lärarna ser deras barn som en individ och stöder hens individuella inläring och utveckling. (Johnsdottir & Nyberg, 2013, s. 66; Utbildningsstyrelsen, Offentligt uttalande, 2014)

Barns uppfattning om skolan påverkas mest av allt av deras föräldrar och föräldrarnas åsikter om skolan. Därför är det viktigt att skolan välkomnar även vårdnadshavarna. Samtidigt som många lärare känner en viss osäkerhet för föräldragruppen känner många föräldrar samma osäkerhet inför läraren och skolan. Föräldrarna påverkas av

de egna skolerfarenheterna och är känslomässigt engagerade i sina barn. De flesta föräldrar vill bli bekräftade som goda föräldrar. (Oriander, 2003, s. 70-72)

Eftersom många föräldrar har en föråldrad bild av skolgång behöver skolan synliggöra sin kultur och sina arbetssätt tydligt. Det betyder också att skolan tydligt ska signalera om förväntningarna på samarbetet, dvs. att skolan behöver föräldrarnas stöd för att kunna fostra och undervisa. Skolan ska alltså erkänna föräldrarnas betydelse och deras expertis angående barnet för att stärka barnets skolframgång. (Oriander, 2003, s. 73)

Samarbetet med föräldrarna förverkligas på många sätt. Tex. vid läsinläringen är stödet hemifrån viktigt. Förbundet Hem och Skola förespråkar ”En kvart om dagen”-metoden, där föräldrar och barn tillsammans läser 15 minuter per dag. Läxläsning är överlag något som kräver stöd från hemmet. Ända upp till 10 års ålder behöver barnet göra sina läxor i närheten av vuxna. Andra samarbetsformer är arbetet som klassförälder, föräldramöten, utvecklingssamtal och föräldrarnas deltagande i utvärderingen. Då föräldrarna lär känna varandra och läraren är tröskeln lägre att ta kontakt vid eventuella problemsituationer. Det har visat sig att en god klassanda och ett gott socialt klimat bland föräldrarna påverkar barnens skolframgång, beteende och psykiska välmående. (Oriander, 2003, s. 73-76)

Mycket av den dagliga kontakten mellan föräldrar och lärare förs idag elektroniskt, tex. via skoladministrationsprogrammet Wilma. Trots att Wilma är ett behändigt verktyg ska man vara noga med hur man uttrycker sig. Det uppstår nämligen lätt missförstånd i kommunikationen i Wilma mellan lärare och föräldrar. Detta beror dels på att dialogen i Wilma saknar den non-verbala kommunikationen, som t.ex. gester, tonläge osv. Detta gör att meddelandet kan av läsaren tolkas på ett annat sätt än vad den som skrivit menat. Om vårdnadshavaren uppfattar meddelandet som kritik kan det leda till en defensiv respons och då försvåras växelverkan mellan hem och skola. (Furman, 2013)

Ibland kan samarbetet med skolan kännas som ett övermäktigt krav för föräldern/föräldrarna. Om man redan är pressad av det egna livspusslet och har svårigheter att få vardagen att gå ihop kan föräldramöten, läxor och andra

skolaktiviteter kännas oöverkomliga. Detta kan leda till frustration, utmattning och eventuellt skamkänslor hos föräldrarna. (Harju, 2013, s. 113)

Ett annat problem som kan förekomma är att föräldrarna och skolan inte delar samma värdesystem. Livssituationen hos läraren och föräldern kan också skilja sig så mycket att det är svårt att sätta sig in i den andras situation och tankevärld. Samarbetet kan vara känslomässigt laddat och är väldigt beroende av lärarens och föräldrarnas personlighet, erfarenheter, skolbakgrund och deras kulturbundna uppfattningar om undervisning, fostran och omsorg. För att undvika missförstånd ska man som lärare känna till sina elevers bakgrund och skapa sig en förståelse för olikheter. Om man däremot väljer, som lärare eller förälder, att inte upprätthålla kontakten mellan hem och skola finns det risk för att eleven blir i kläm. Det har visat sig att eleverna kan få en maktposition där de kan manipulera information så att gapet mellan hem och skola blir ännu större. (Lahdenperä & Sandstöm, 2011, ss. 104-105)

Som tidigare nämnts har skolan enligt Grunderna för läroplanen i den grundläggande utbildningen (Utbildningsstyrelsen, 2014) också en fostrande roll. Gränsen för ansvarsfördelningen mellan hem och skola håller dock på att suddas ut. Enligt arbetslivsbarometern (2015) som gjorts av OAJ, Undervisningssektorns Fackorganisation, uppger en allt större del av personalen som omfattar daghem till universitet att de upplevt osakligt bemötande och mobbning och att deras arbetsbörda ökat. Många i personalen lider av stress. För en stor del av detta osakliga beteende står tyvärr elever och föräldrar.

4 Sammanfattning av teori

Eftersom förändringar hör till livet kommer alla att uppleva övergångar som både är beroende eller oberoende av ens egna vilja. Övergångar i barndomen handlar ofta om situationer där barnens egna valmöjligheter är ringa. Förändringarna beror på de vuxnas val eller på samhällets struktur.

Övergångarna kan vara både positiva och hämmande för barns utveckling. Lyckade övergångar medför positiva upplevelser och erfarenheter som gör att barnet har det lättare att bemöta en ny utmaning, förändring och övergång. Barn som har denna positiva erfarenhet av tidigare övergångar anpassar sig ofta lättare till skolan och dess krav.

Barn behöver ofta stöd då det sker en förändring. De behöver precis som vuxna information och tid att vänja sig. De behöver också uppleva sig hörda. Genom att synliggöra övergångar med t.ex. ritualer och tydliga avslut kan övergångarna också bli lättare för barn att hantera och acceptera.

Om barnet lämnas ensam i en övergång kan det leda till känslor av ovisshet och otrygghet. Utan information och vägledning låter barnet fantasin ta överhand. I värsta fall tror hen att hen själv har handlat fel och skuld känslor dyker upp. Utvecklingen kan också gå bakåt och olika former av regression kan förekomma. Efter negativa erfarenheter av en förändring kan barnet ha svårare med framtida övergångar.

Skolstarten, som är den största individuella övergången ur samhälleligt perspektiv, går ofta ganska smärtfritt. Samtidigt visar forskning att skolans början kan vara avgörande för hur barnets skolstig ser ut, t.ex. med tanke på den sociala anpassningen, elevens välmående och de akademiska framstegen. Speciellt för sårbara och känsliga elever kan skolstarten utan stöd betyda att de redan från början hamnar på efterkälke och eventuellt utvecklar en negativ spiral som kan vara svår att stoppa.

Att skolstarten går smidigt beror till stor del på förskolans roll. Den ska fungera som en bro mellan dagvården och grundskolan. Förskolan ger barnen en möjlighet att vara

mer förberedda då de kommer till årskurs ett. Man kan fråga sig om övergången förflyttats till ett tidigare skede? Är övergången mellan dagvård och förskola den nya stora övergången?

Förskolan ska ge barnen grunderna i grundskolans ämnen, som läs- och skrivinläring, på ett lustfullt och lekfullt sätt. Samtidigt som arbetet i förskolan gör övergången till skolan smidigare saknas det en progression i undervisningen. Trots att personalen på de olika instanserna ska ha insikt i varandras verksamhet och styrdokument saknas en viss samsyn. Studier visar att en del elever får upprepa samma undervisningsaktivitet som de redan varit med om i förskolan.

Trots att de flesta barn är väl förberedda på skolstarten hamnar de alltid lite utan för sin bekvämlighetszon. Övergången är en emotionell händelse som orsakar någon form av stress och osäkerhet. Barnen introduceras till en ny kultur med nya förväntningar och krav. På skolan minskar antalet vuxna och elevens eget ansvar ökar. Övergången medför ofta miljöombyte, nya pedagoger och avslutande av kamratrelationer. Barnet genomgår en process från barn till elev som pågår olika länge för olika individer. Övergången påverkas av den rådande synen på barn, barnets akademiska färdigheter, föräldrarnas förväntningar, familjens socio-ekonomiska status, barnets temperament och barnets tidigare erfarenheter av övergångar.

För en lyckad skolövergång krävs att läraren bemöter eleven med respekt för hans förmågor och bakgrund. Speciellt i början av elevens skolkarriär är det viktigt att läraren följer med elevens lärande för att garantera att eleven får utmaningar på sin egen nivå och gör framsteg. Uppmärksamheten ska speciellt riktas mot elevens språkliga, sociala och motoriska färdigheter, eftersom det är viktigt att eventuella svårigheter upptäcks och stödåtgärderna kan sättas in i ett så tidigt skede som möjligt.

Eleven ska känna att pedagogen intresserar sig för och bryr sig om vad hen gör, tänker och hur hen mår. Pedagogen ska alltså vara lyhörd och bemöta varje elev med omsorg och individuella krav. Relationen mellan lärare och elev är central med tanke på elevens inläring, utveckling och skoltrivsel.

Vid skolstarten bemöter läraren inte enbart barnet utan hela hans familj. Föräldrar känner allt från stolthet och nyfikenhet till oro och vemod. Vardagen i familjen förändras och det kommer in nya rutiner. Många föräldrar upplever att de tappar kontrollen över barnets vardag. De träffar inte dagligen pedagogerna som arbetar med deras barn. Även föräldrarnas egna förväntningar på barnet förändras. Dagens föräldrar är medvetna om sina och barnets rättigheter i skolan och kan verka väldigt bestämda med hur de vill ha det.

Hemmet och skolan förväntas samarbeta. Föräldrarna har det största ansvaret för barnets fostran och det är deras uppgift att se till att läroplikten uppföljs. Skolans och dess personal ska stöda föräldrarna i deras uppgift. En tillitsfull relation mellan hemmet och skolan stöder barnets skoltrivsel, inläring och attityd gentemot skola och utbildning.

Problem som kan uppstå i relationen mellan hem och skola handlar ofta om missförstånd. Mycket av kommunikationen mellan föräldrar och lärare förs idag elektronisk, via skoladministrationsprogrammet Wilma. Där saknas den non-verbala kommunikationen, t.ex. gester, miner och betoning. Andra svårigheter i relationen mellan föräldrar och pedagoger kan bero på olikheter i värderingar och livssituation eller på föräldrarnas egna dåliga erfarenheter från skoltiden.

5 Metod och genomförande

I detta kapitel redogörs syftet, forskningsfrågorna, forskningsansatsen, datainsamlingsmetoden, valet av informanter, undersökningens genomförande och analysmetoden. Avslutningsvis redogörs också aspekterna för tillförlitligheten, trovärdigheten och etiken i undersökningen.

5.1 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med avhandlingen är att undersöka lärarnas uppfattning om övergången från barn till elev och hur lärare bemöter nya förstaklassare och deras familjer.

Forskningsfrågor:

Hur uppfattar lärare övergångar från barn till elev?

Hur bemöter lärare förstaklassare vid skolstarten?

Hur upplever lärare föräldrasamarbetet i samband med skolstarten?

5.2 Fenomenografi som forskningsansats

Metodansatsen definieras på basen av syftet och forskningsfrågorna (Fejes & Thornberg, 2009, s. 27). Jag har valt att använda mig av fenomenografi som forskningsansats eftersom jag i min undersökning vill få fram lärarnas uppfattning om övergången från barn till elev och deras erfarenheter och upplevelser av bemötandet av barnet och föräldrarna i samband med skolstarten. Fenomenografin passar då bra eftersom den betonar människors uppfattningar, erfarenheter, åsikter, attityder, övertygelser och känslor om olika fenomen (Denscombe, 2012, s. 109; Uljens, 1989, s. 10). Den fenomenografiska forskningsansatsen handlar alltså inte om vad något är utan om vad något uppfattas vara (Uljens, 1989, s. 13 ; Marton & Booth, 2000, s. 146).

Fenomenografin betonar också subjektivitet och beskrivning. Det finns alltså lika många sociala verkligheter som det finns individer. Inom fenomenografin betraktas individernas skilda och skiftande sätt att erfara ett fenomen (Marton & Booth, 2000, s. 150). Fenomenografin tolkar mer än den mäter och har som uppgift att presentera människors erfarenheter. Fenomenografin beskriver med andra ord hur den aktuella undersökningsgruppen upplever en situation eller förstår ett fenomen i omvärlden. Forskaren måste beskriva fenomenen så som de ses av de som undersöks. Det betyder att forskaren är tvungen att vara uppmärksam med att de egna antagandena och att den befintliga teorin inte skymmer resultatet. (Denscombe, 2012, ss. 111,112,116)

Uppmärksamheten i fenomenografin riktas mer mot variationen i människors uppfattningar än likheter. Människor uppfattar företeelser i världen på olika sätt samtidigt som det ändå finns ett begränsat antal sätt på vilka dessa företeelser kan uppfattas. I en liten studie kan man inte upptäcka alla variationer som kan finnas. Ju fler respondenterna är desto större är möjligheterna för en större variation. Det är viktigt att inse att förståelsen och uppfattningen om omvärlden och om olika fenomen kan förändras hos individen under hela livstiden. (Dahlgren & Johansson, 2009, s. 122-123)

Eftersom min undersökning är väldigt liten passar fenomenografin bra som forskningsansats. Fenomenografiska undersökningar genomförs ofta just på specifika platser som skolor, sjukhus m.m. och forskaren själv är oftast den huvudsakliga resursen. Fenomenografin är dessutom en humanistisk forskningsstil med en inbyggd respekt för människor och med en strävan att få fram människors upplevda erfarenheter. Det är viktigt även i min undersökning. Samtidigt kritiserar också fenomenografisk forskning just för dessa ovan beskrivna aspekter eftersom den saknar en vetenskaplig stränghet, analys och mätning. Den fenomenografiska forskningens generaliserbarhet ifrågasätts också då samplet är litet och fenomenen ibland klassas som vardagliga och trivialt oviktiga företeelser. (Denscombe, 2012, ss. 120-122)

5.3 Intervju som datainsamlingsmetod

Jag har valt att använda mig av intervju som datainsamlingsmetod. Den kvalitativa intervjuens uppgift är att förstå värden eller ämnet ur den intervjuades synvinkel. Intervju kan beskrivas som ett frivilligt samspel mellan två personer med olika roller. Den ena har rollen av att ställa frågor och lyssna medan den andras roll är att svara och fungera som föremål för analys. Intervjun skiljer sig från ett samtal genom att intervjuaren har ett syfte med utfrågningen. Intervjuaren har ansvaret över intervjuens bestämda riktning, genomförande och intervjusituationen i helhet. Intervjuaren ska vara vaksam på sina egna privata motiv och åsikter så att de inte påverkar den intervjuade. Intervjuaren ska hela tiden vara öppen och uppmärksam så att intervjusituationen ska bli meningsfull för båda parterna. (Lantz, 2013, s. 21; Holme & Solvang, 2012, s. 105; Kvale & Birkman, 2014, s. 17-19)

I fenomenografisk forskning är intervjuprocessen värdefull. Intervjuerna blir ofta ganska långa och det finns möjlighet att utforska fenomenet på djupet. I intervjun har forskaren möjlighet att betona saker som den intervjuade tar upp och på det sättet lättare få fram den intervjuades synvinkel. (Denscombe, 2012, s. 117)

En intervju kan vara strukturerad, semistrukturerad eller ostrukturerad (Denscombe, 2012, s. 233-235; Lantz, 2013, s. 42). Jag har valt att använda mig av semistrukturerade intervjuer. I en semistrukturerad intervju har intervjuaren färdigt strukturerade frågor men hen är inställd på att vara flexibel då det gäller ordningsföljd och följdfrågor och fokuset ligger på den intervjuades betoning av sina synpunkter (Denscombe, 2012, s. 234). Tanken är att jag på detta sätt lättare får fram informanternas syn på och upplevelse av fenomenen jag undersöker.

En fenomenografisk forskningsansats förutsätter att intervjufrågorna har en viss karaktär. Intervjuaren behöver komma åt den intervjuades uppfattning om något fenomen. Därför passar det bra med semistrukturerade frågor där intervjuaren vägleder den intervjuade till att diskutera ett visst tema eller fenomen. Och genom att ställa

följdfrågor som ”Hur menar du” försöka fördjupa eller utvidga samtalet. Även nonverbala gester, som nickningar och ”hummanden”, kan få informanten att utveckla sitt svar. Det är nödvändigt att spela in fenomenografiska intervjuer i sin helhet så att de kan transkriberas och analyseras på ett grundligt och tillförlitligt sätt. (Dahlgren & Johansson, 2009, s. 126)

5.4 Val av informanter

Huvudkriteriet för valet av informanter är att de är relevanta för undersökningen (Repstad, 2008, s. 89). Eftersom syftet med denna avhandling är att undersöka övergångar och bemötandet av nya förstaklassare och deras familjer var kriteriet för valet av informanter i denna undersökning att de är klasslärare som tagit emot förstaklassare.

Informanterna som valdes för undersökningen var sex stycken kvinnliga klasslärare. De arbetade i två olika skolor i huvudstadsregionen. Orsaken till att det geografiska läget nämns är att förskoleverksamheten skiljer sig i olika delar av Finland. I huvudstadsregionen går de flesta barn som bor i samma skolområde i samma förskola. Av skolorna var den ena en enhetskola med flera parallellklasser från förskolan till årskurs nio. Den andra en mindre skola från årskurs ett till sex med en klass per årskurs. Förskolan låg en bit ifrån men på gångavstånd.

Av informanterna hade fem över 15 års arbetserfarenhet och en fem års arbetserfarenhet som klasslärare. Tre hade tagit emot en första klass över 8 gånger, två fyra gånger och en gång. Bara tre av klasslärarna hade arbetat i årskurs ett under det senaste läsåret.

I resultat delen har jag namngett informanterna som Lärare 1, Lärare 2 osv. Jag valde att inte beskriva dem närmare eftersom det inte spelar någon roll i min för mitt undersökningsresultat vem som arbetat hur länge och vem som arbetar på enhetsskolan. På detta sätt kan jag också garantera konfidentialiteten bättre.

5.5 Genomförande av undersökningen

Jag kontaktade alla informanter per telefon och beskrev min avhandling. Alla informanter var villiga att ställa upp. Efter samtalet fick samtliga ett WhatsApp meddelande med mina forskningsfrågor. I meddelandet kontrollerade jag också att informanten ännu var villig att delta och att den överenskomna tidpunkten passade. Innan jag utförde själva undersökningen gjorde jag en pilotintervju för att kontrollera att intervjufrågorna var användbara och lätta att förstå.

Varje intervju inleddes med en genomgång av syftet för undersökningen och med lite småprat om skola och studier överlag. Enligt Kvale & Birkman (2014) är de första minuterna avgörande för en lyckad intervju, informanten behöver få en uppfattning om intervjuaren och en orientering in i temat (Kvale & Birkman, 2014, s. 170).

Samtliga intervjuer spelades med informanternas godkännande in på min mobiltelefon. Trots att ljudupptagning till en början kan kännas hämmande för intervjun erbjuder den en permanent och närmast fullständig dokumentation av intervjun (Denscombe M., 2012, s. 259). Jag var noga med att poängtera att enbart jag har tillgång till det inspelade och att jag direkt efter transkriptionen raderar ljudinspelningen.

Jag valde att transkribera intervjuerna i sin helhet trots att Kvale & Birkman (2014, s. 220) menar att syftet med undersökningen avgör hur mycket som behöver skrivas ut. Trots att transkriberingen var tidskrävande kändes det bra att ha tillgång till hela materialet. De utskrivna intervjuerna gav mig en bättre överblick över hela datamaterialet.

5.6 Meningskategorisering som analysmetod

Det finns många olika sätt att göra en fenomenografisk analys. Jag har valt att använda meningskategorisering för att få en överblick av det insamlade materialet. Detta för att

hitta det mest uttalade och komma åt eventuella variationer i informanternas svar. Genom att jämföra likheter och skillnader i svaren kategoriseras uppfattningarna kvalitativt i skilda grupper som karakteriserar och reflekterar uppfattningens meningsinnehåll (Uljen, 1989, s. 12). Det slutliga resultatet av mina tolkningar presenteras i tabellform i resultatdelen. Tabellerna förklaras och exemplifieras med citat ur intervjuerna. Jag har valt att ta stöd från Dahlgren & Johanssons (2009) fenomenografiska analysmodell. Denna modell är en process med sju steg.

Det första steget är att bekanta sig med och läsa igenom de transkriberade intervjuerna. I steg två påbörjas analysen och de mest signifikanta passagerna, uttalandena och styckena plockas ut. Steg tre handlar om att jämföra passager, dvs hitta likheter och skillnader. Det primära målet i fenomenografin är att hitta variationer men för att hitta skillnaderna måste man också leta efter likheterna. Ibland kan det vara svårt att avgöra om det rör sig om samma uppfattning då informanterna valt olika sätt att uttrycka sig på. Det fjärde steget handlar om att gruppera dessa likheter och skillnader. I det sjätte steget namnges kategorierna. I steg sju går man igenom ifall passagerna eller utsagorna kan passa i flera kategorier. Ifall detta är fallet försöker man slå samman kategorierna eftersom det är meningen att en kategori ska vara exklusiv, dvs uttömmande. (Dahlgren & Johansson, 2009, ss. 127-131)

5.7 Tillförlitlighet, trovärdighet och etiska aspekter

Kvalitativ forskning ställer höga krav på forskarens eget förhållningssätt till det studerade. Eftersom forskaren själv är det primära instrumentet i både insamlings- och analyseringsfasen är det viktigt att forskaren kontinuerligt reflekterar över sitt tillvägagångssätt och metodval. Hen ska vara medveten om sin förförståelse, sina värderingar och om hur hen influeras av eller influerar informanterna. (Fejes & Thornberg, ss. 220-221)

En hög tillförlitlighet innebär att en undersökning ger samma resultat gång på gång. Den förändras inte pga. forskningsinstrumentet. Eventuella variationer som uppstår beror helt och hållet på mätobjekten, dvs. informanterna. (Denscombe, 2012, s. 424)

Tillförlitligheten i denna undersökning är god. Undersökningen skulle troligen ge samma resultat om den upprepades vid en annan tidpunkt. Jag har försökt att höja trovärdigheten genom presentera min undersökning på samma sätt för alla informanter. Jag har på förhand gett dem tillgång till mina forskningsfrågor. Intervjun hade en bestämd riktning och intervjufrågorna jag ställde var de samma för alla. Det som skiljer intervjuerna från varandra är följdfrågorna. Följdfrågorna valdes på basen av på vad informanten valde att betona sitt svar. I redovisningen har jag även valt att citera en del av informanternas svar för att höja trovärdigheten och tillförlitligheten i min undersökning.

En hög trovärdighet innebär att undersökningen mäter det den är planerad att mäta och att relevanta datainsamlingsmetoder används (Denscombe, 2012, s. 425). I denna undersökning var intervjuer en relevant datainsamlingsmetod. Syftet med intervjuerna var klar och informanterna kom med sina egna synpunkter på fenomenet utan att påverkas av varandra. Samtidigt försämrades trovärdigheten av undersökningen en aning då följdfrågorna baserades på det som informanten betonade. Det betyder att om datainsamlingen skulle ha gjorts som en gruppintervju skulle alla informanter haft samma fördjupning i intervjuerna.

Forskare bör alltid eftersträva en god forskningsetik. Forskaren ska ha informanternas samtycke och garantera konfidentialiteten. Informanterna ska veta syftet med undersökningen. Resultaten får inte felutnyttjas, förvanskas eller fabriceras i undersökningen. (Fejes & Thornberg, s. 227)

Informanterna deltog frivilligt och fick redan vid första kontakten veta vad undersökningen handlar om och tillgång till mina forskningsfrågor. Den inspelade intervjun raderades från telefonen genast då intervjuerna var transkriberade. Jag har skyddat informanterna genom att undvika att skriva ner information som kan avslöja dem. Jag har bevarat tystnadsplikten och förvarat intervjumaterialet oåtkomligt för utomstående. Jag har under arbetets gång varit medveten om att det i södra Svenskfinland är lätt att identifieras och varit vaksam med att resultatet inte får skada eller avslöja informanterna.

Kvalitativ forskning kritiseras ofta för att resultaten är svåra att generalisera utanför undersökningsgruppen (Fejes & Thornberg, s. 228). Eftersom min undersökning enbart hade sex informanter inom ett geografiskt sett litet område kan resultaten inte direkt generaliseras utanför undersökningsgruppen. Men undersökningen kan ändå bidra med en ökad förståelse och identifiering av fenomenet jag undersökt.

6 Resultatredovisning

I det här kapitlet kommer jag att redogöra för resultaten i den kvalitativa undersökning jag gjort. Resultatredovisningskapitlet delas in i tre delar enligt mina forskningsfrågor. En intervju kan ha flera utsagor per forskningsfråga vilket innebär att antalet utsagor för en forskningsfråga är fler till antalet än antalet informanter. En intervju kan dock bara ha en utsaga per kategori vilket betyder att antalen citat kan överskrida antalet utsagor.

6.1 Hur uppfattar lärare övergången från barn till elev?

Vid analysen av intervjuerna kunde jag urskilja fyra olika kategorier som besvarar min första forskningsfråga. I tabell 1 presenteras dessa kategorier. Den första kolumnen visar den namnförsedda kategorin, den andra visar hur många av informanterna hade utsagor som passar kategorin. Den tredje kolumnen presenterar antalet utsagor per kategori, dvs. frekvensen, hur ofta kategorin upprepas i intervjusvaren. Ett intervjusvar kan alltså ha flera utsagor i en kategori. Jag har valt att beskriva kategorierna i storleksordning från den kategori som har den största till den minsta frekvensen.

Tabell 1. Klasslärarnas uppfattning om övergång

Kategori	Intervjuer	Frekvens
Kategori A) Smidig	6	10
Kategori B) Samarbete	6	10
Kategori C) Självständighet	4	7
Kategori D) Separationsångest	3	4
Totalt antal	19	31

6.1.1 Kategori A): Smidig

Alla informanter tyckte att övergången mellan förskola och skola går smidigt i de skolor där de arbetar. Både lärare, elever och föräldrar verkar ha förberett sig på skolstarten. De flesta elever är bekanta med utrymmena.

...åtminstone i vårt hus är det inte så stor grej... (Lärare 1)

Lärarna ser övergången som en lång process där förskolans viktiga roll betonas. Förskolan förbereder barnen för skolvardagen och ger barnen redskap för skolgången.

Förskolan förbereder dem för skolvardagen men jag tycker ettan, tvåan ännu är ganska mycket lek o man får vara barn så det blir en lång övergång... (Lärare 2)

De informanter som tagit emot ettor flera gånger uttryckte att det är stor skillnad från förr. Då var övergången som fenomen större. Barnen var nervösa och hade mindre kunskap om skolvardagen.

Alltså det har förändrats markant sen vi började ha samarbete med förskolan, helt otroligt mycket, innan var de nervösa, de kände int huset o reglerna o andra barn... nu är det bara som de byter hus o så fortsätter det... (Lärare 5)

Jag tycker det var mycket större förr men nu är det mer naturligt. (Lärare 3)

6.1.2 Kategori B) Samarbete

I denna kategori behandlas samarbetet mellan förskola och skola. Kategori A och B går lite in i varandra, eftersom alla informanter ansåg att smidigheten i övergången från förskola till skola till stor del beror på samarbetet mellan dessa instanser. Eftersom samarbetet betonades så starkt i intervjuerna är det ändå väsentligt att lyfta fram samarbetet som en enskild kategori. Informanter upplevde samarbetet med förskolan som ytterst viktig. De båda skolorna där informanterna arbetar har ett planerat och kontinuerligt samarbete med förskolan.

...extremt viktigt, övergången blir lättare...eleverna är varma i kläderna, känner till matsalen, toaletter...de känns säkert tryggt för föräldrar också att de vet att eleven är bekant med skolvardagen... (Lärare 2)

...skapar trygghet med allt som har med skola att göra, byggnaden, raster, hur det fungerar...barn lär ju sig snabbt att anpassa sig då de får träna... barnen lär känna lärarna o andra elever... (Lärare 4)

Informanterna underströk att samarbetet inte enbart ska handla om gemensamma jippon och evenemang utan att verksamheten ska bestå av normal skolvardag som lektioner och raster. Genom ett kontinuerligt samarbete blir eleven bekant med både skolrutiner och skolutrymmen. Barnen får under samarbetet möjlighet att bearbeta sina funderingar och eventuella rädslor. Redan banala saker som att gå ut på rast kan kännas otryggt för ett barn som inte upplevt raster eller kanske inte riktigt förstått vad en rast är.

...det visade sig efter ett samarbetspass att många varit rädda för rasterna, att de int hinner ut på rast o va är rast... (Lärare 6)

I informanternas svar kom det fram att man kan utveckla samarbetet hur långt som helst. Samtidigt konstaterades det också i intervjuerna att man i dag förväntas samarbeta åt många håll. Lärarna och eleverna ska samarbeta men föräldrar, daghem,

förskolor, instanser utanför skolvärlden, över klassgränser och över skolstadier. Därför fanns det även försiktiga och aningen negativa kommentarer i intervjuerna. Samarbetet upplevs tidskrävande och känns ibland betungande.

...men sen tycker jag inte att det ska bli för mycket. Att ibland kommer det uppifrån att de ska samarbetas överallt. Vi förväntas samarbeta med vår vänklass, parallellklass, andra klasser, förskolan...man måste också få ha vardagsrutiner, man kan inte hela året samarbeta åt alla håll... (Lärare 3)

6.1.3 Kategori C) Självständighet

Kategori C handlar om elevens självständighet, mognad och de nya kraven hen ställs inför vid övergången. Informanterna nämnde att det är stora skillnader mellan eleverna. Det finns förstaklassare som helst leker och som behöver en hel del hjälp med allt från skoluppgifter till vardagsrutiner.

...när det inte riktigt intresserar ännu...när man ännu vill leka... (Lärare 2)

Skillnaden mellan dem som är mer redo att vara elever o dom som jätte gärna leker blir ju tydlig. (Lärare 4)

Mängden vuxna är betydligt färre i skolan jämfört med förskolan. I förskolan finns det flera vuxna som är tillgängliga och barnet får snabbare hjälp. I skolan är barnet tvunget att klara sig mer självständigt och vänta på sin tur.

De ju fler vuxna på förskolan o de märker man ju. (Lärare 3)

De är vana att bli hjälpta på förskolan. (Lärare 2)

I och med att antalet vuxna minskar ökar friheten i skolan . Man får röra sig mer fritt i skolans utrymmen och på skolgården. Denna frihet kräver självständighet och mognad som alla inte ännu besitter. Det hör också till att denna frihet testas till viss grad.

...lite mera frihet än vad de har i förskolan o då vill de ju nog testa...man får ju gå själv från matsalen o då vill man ju nog testa o springa o hoppa lite... (Lärare 1)

Trots att informanterna försöker göra skolstarten så mjuk som möjligt ökar kraven ganska snabbt. Eleverna ska hålla reda på sina saker, de förväntas orka sitta still längre stunder och lektiden minskar.

Hur vi än försöker så uppkommer kraven ganska snabbt, man ska orka jobba längre stunder, orka sitta längre still, fast man försöker ta kortare pauser och byta ämne... (Lärare 4)

6.1.4 Kategori D) Separationsångest

Tre av lärarna nämner barn som har svårt att skiljas från sina föräldrar under den första tiden i skolan.

...det har faktiskt gått flera gånger så långt som till julen före barnet velat lämna mamma eller pappa... (Lärare 6)

De säger att det varje år finns nåt känsligt barn bland förstaklassarna. Ibland är det svårare för föräldrarna än för barnet att släppa taget.

Ibland tycker föräldrar att navelsträngen klipps när barnet går till skolan så inverkar på barnet... (Lärare 6)

Då barnet eller föräldern visar tecken på separationsångest anser informanterna att föräldrar ska göra avskedet vid skolan så kort som möjligt och åka iväg.

I den skolan där de använder sig av flexibel skolstart kunde informanterna inte säga om skolstartsmetoden påverkar barnets separationsångest. Dvs skulle samma elever ha svårt att skiljas från sina föräldrar oberoende om skolstaten är flexibel eller traditionell.

Vi har ju nu det här med flexstarten... av ca 70 ettor har vi kanske 3 ängsliga som står och gråter efter mamma som kanske sku uppleva det tryggare med egen klass o lärare... (Lärare 1)

Informanterna berättar att flexibel skolstart i deras skola betyder att eleverna delas in i egna klasser först efter en gemensam introduktionsperiod på ungefär sex veckor. Under dessa första sex veckor byts både grupperingar och lärare flera gånger. Tanken är att få ihop så bra klasser som möjligt. Med traditionell skolstart menas här att förstaklassarna skulle ha sin egen klass och klasslärare från första skoldagen.

Då det blev tal om varför elever har separationsångest poängterar en av informanterna att det finns många olika orsaker. Hon menar att många familjer i dag mår dåligt och det påverkar barnet. Hon anger skilsmässor, arbetslöshet, sjukdomar och samhällets höga krav på föräldrar som exempel på varför familjer kan må dåligt.

6.2 Hur bemöter lärare förstaklassare vid skolstarten?

Vid analysen av intervjuer kunde jag urskilja sex olika kategorier som besvarar min andra forskningsfråga. I tabell 2 presenteras dessa kategorier. Den första kolumnen visar den namnförsedda kategorin, den andra visar hur många av informanterna hade utsagor som passar kategorin. Den tredje kolumnen presenterar antalet utsagor per kategori, dvs. frekvensen, hur ofta kategorin upprepas i intervjusvaren. Ett intervjusvar kan alltså ha flera utsagor i en kategori. Jag har valt att beskriva kategorierna i storleksordning från den kategori som har den största till den minsta frekvensen.

Tabell 2. Klasslärarnas bemötande av förstaklassare

Kategori	Informanter	Frekvens
Kategori A) Rutiner	6	14
Kategori B) Förhandsinformation	6	12
Kategori C) Gemenskap	6	7
Kategori D) Tydlighet	3	6
Kategori E) Tidsanvändning	3	5
Kategori F) Energikrävande	3	4
Totala antal	27	48

6.2.1 Kategori A) Rutiner

I bemötandet av förstaklassare poängterade alla informanter rutinernas väsentlighet. Trots det kontinuerliga samarbetet mellan skola och förskola är allt ändå lite spännande, nytt och obekant. Då ger regler och rutiner trygghet.

...att skapa rutiner o att lära känna så att de är trygga med mig... (Lärare 5)

En av informanterna gör en liknelse till att bygga hus. Hon anser att rutiner och regler står för grunden i huset.

...när jag tar emot en etta så börjar jag bygga ett hus i då börjar jag från grunden... (Lärare 6)

Det är viktigt att eleverna vet hur dagen ser ut och vad som är tillåtet. Informanterna anser att det är viktigt att eleverna lär sig hur man gör just i den här klassen, hur skolan fungerar, hur rasterna fungerar, hur läraren fungerar och vad läraren förväntar sig av dem.

...att nöta in mina rutiner så som jag vill ha det... (Lärare 5)

...komma in i rutiner, hur vi gör på lektionen, hur vi gör på rasten... (Lärare 2)

...rutiner, att de vet precis hur dagen ser ut... (Lärare 3)

Regler och rutiner går igenom lugnt och grundligt. Informanterna talar också om att läraren bör vara konsekvent redan från allra första början.

Vi går igenom regler lugnt, int så att jag berättar tusen på en dag... (Lärare 6)

...bra att vara konsekvent o ha de där reglerna från första början så är det mycket lättare sen.
(Lärare 1)

6.2.2 Kategori B) Förhandsinformation

Alla informanter tyckte att någon form av förhandsinformation om eleverna är bra att få. Upplevelsen av vilken information som är väsentlig varierade dock en del mellan lärarna. Samtliga nämnde ändå att sjukdomar, dödsfall och dylikt är viktiga att känna till.

...skilsmässor, dödsfall, sjukdomar i familjen... (Lärare 6)

Nå absolut diabetes, allergier eller annat speciellt... (Lärare 1)

...eventuella sjukdomar som kan påverka elevens vardag. (Lärare 2)

En informant upplever att hon enbart behöver veta om sjukdomar och liknande. Hon menar att det finns elever som kan ha haft svårigheter i förskolan som klassläraren inte behöver vara medveten om. Hon syftar då på t.ex. icke fungerande personkemi mellan barnet och personalen eller på eventuella gamla bråk mellan olika barn. Hon tänker att barnet kanske behöver ett tomt bord att starta i från.

...men just de här att hur elever är, de är ju så olika från plats till plats o vem de är med o så här o så egentligen behöver man inte veta så mycket... (Lärare 1)

De andra informanterna vill ha kunskap om hur eleven och barngruppen fungerat i förskolan. De vill veta om det finns något speciellt man ska ha i tankarna med någon enskild elev då det gäller t.ex. kamratrelationer, sittordning och gruppindelning.

...finns det någo riskmoment som man kan ta i tu med redan i början, nån som är utanför, nån som styr o ställer, hur gruppen fungerar o hur barnen har det... (Lärare 4)

...lite veta om kompisrelationer, då kan man hålla koll ifall det varit nåt där. (Lärare 2)

En informant diskuterade ganska mycket om hur händelser i familjen, t.ex. skilsmässor, dödsfall och dylikt kan påverka barnet. Hon upplevde att det är viktigt att man som lärare vet om dessa händelser då man bemöter ett barn. Hon anser att man lätt som lärare kan göra bort sig och eventuellt såra eleven om man inte känner till vissa saker. Det kan vara svårt att reparera skadan man förorsakar efteråt.

...jag vill kanske ha så att jag int säger någån dumt... för de e sen så svårt att reparera... (Lärare 6)

Två av informanterna ville veta elevernas språkbakgrund, vilka språk som talas i familjen och hur starkt skolspråket är. Två av informanterna ville veta om läs- och skrivsvårigheter eller matematiksvårigheter.

...språkbakgrund, är skolspråket är svagare... (Lärare 5)

En informant nämnde också att det kan vara bra att få veta om någon förälder är extra noga eller krävande så att man från början kan ge ut rätt information och motivera sitt arbetssätt noggrannare. Detta för att få igång ett så bra föräldrasamarbete som möjligt redan från början.

De fem som ville ha information, närmast från förskolan, använder informationen på likande sätt. De skriver ner det viktigaste, som t.ex. mobbning. Sedan sätter de undan informationen för en tid. Senare under höstterminen eller vid behov tar de sedan fram informationen. Då kan de se om något förändrats i antingen positiv eller negativ riktning.

...jag antecknar det jag tycker är viktigt att veta, så tittar jag på det i början av augusti o så gömmer jag det o så tittar jag i oktober om det ännu stämmer... (Lärare 3)

...märker jag att de här barnet verkar väldigt tyst eller de verkar sådär ha jobbigt eller verkar vara känsligt så kan jag gå tillbaka o titta e de nånting som hänger med ända från förskolan eller är det nåt som jag missar som jag borde göra annorlunda för att barnet ska må bra... (Lärare 6)

I alla intervjuer kom det fram att reglerna har blivit strängare med förhandsinformationen. I framtiden kan det hända att förskolorna inte ger ut någon information alls. Då ligger allt ansvar för informationsgången på föräldrarna.

I våras fick jag ingen information. Där satt jag på överlåtelsemötet med mitt häfte och fick inget... (Lärare 5)

6.2.3 Kategori C) Gemenskap

Kategori C, innehåller informanternas svar som handlar om gemenskapen och skapandet av gemenskap i gruppen. Enligt informanternas svar handlar gemenskap om klassanda och om att känna sig trygg i gruppen. Det ska vara roligt och lätt att komma till skolan och klassen.

Gemenskap handlar enligt informanterna också om att läraren uppmärksammar alla elever i klassen och att alla elever känner sig sedda. Alla informanter är måna om att lära känna sina elever, att eleverna lär känna dem och att eleverna lär känna varandra.

...försöka skapa en god klassanda från början... (Lärare 2)

...lär känna dom o se hur de är som individer o att man ren från början försöker få ihop en bra grupp... (Lärare 4)

I intervju svaren märks att skapandet av gemenskap är viktigt. Lärarna säger att de sätter mycket tid, arbete och eftertanke på att skapa en god anda.

...allt det här sociala går fram till höstlovet nästan, att få igång en grupp... (Lärare 4)

Tillvägagångssättet är olika i de olika skolorna. I enhetsskolan där man har flexibel skolstart börjar man varje morgon under en månad med gemensamma lekar för alla i årskurs ett. Lärarna samarbetar mycket med skapandet av gemenskapen.

Vi har varit ute en hel månad varje morgon och lekt tillsammans o de har gjort en sån här bra gemenskap i gruppen o de va jag satsar på är gemenskapen, vi lär känna varandra, eleverna lär känna varandra... (Lärare 6)

I den mindre skolan ligger skapandet av gemenskapen naturligtvis mera på den enskilda läraren och hennes arbetssätt.

En av informanterna poängterar även hur viktigt det är att man har sett alla barn i ögonen under dagen. Hon har som rutin att säga enskilt god morgon och adjö åt varje elev varje dag. Då känner eleven sig sedd och hon som lärare kan se om allt är bra. Hon kan samtidigt passa på att fråga eller säga några ord till eleven.

...har du sagt god morgon och adjö år varenda ett barn har du i alla fall sett dem i ögonen två gånger varje dag... (Lärare 3)

6.2.4 Kategori D) Tydlighet

Kategori D handlar om hur tydlig man behöver vara som lärare då man instruerar och diskuterar med ettor. Tre av informanterna tog upp tydlighetens betydelse under det första skolåret. De menar att man aldrig kan vara för tydlig. Som lärare får man

upprepa sig många gånger och säga samma saker på olika sätt. Detta kräver mycket tålamod. En av informanterna nämner att det är bra att använda visuellt stöd.

... att vara tydlig, extra tydlig, verkligen tydlig... (Lärare 6)

För tydlig finns int o i början ha ganska mycket visuellt... (Lärare 3)

Informanterna säger att de varje gång då de får en ny första klass, förvånas över att de glömt hur tydlig och tålmodig man behöver vara. Det är ibland svårt för lärarna att förstå, hur svårt det kan vara för eleverna att hitta rätt bok och rätt sida osv.

...det är alltid lika svårt att vänja sig vid hur tydlig man ska vara o hur svårt de kan vara att hitta rätt sida i en bok o hur svårt det kan vara att hitta rätt bok... (Lärare 4)

Ibland upplever en av informanterna att hon förklarat och instruerat hur klart och tydligt som helst och så förstår eleverna ändå inte.

En tjej sa nu förstår vi int alls vad du vill, va ska jag göra, att såhär när jag försökte instruera klart o tydligt... (Lärare 4)

6.2.5 Kategori E) Tidsanvändning

Kategori E handlar om tidsanvändning. Hit hör både lärarens egna tidsanvändning till planering och elevernas tidsanvändning på olika uppgifter. Hit hör även tidsanvändningen på att förflytta sig från ställe till ställe och tiden det går till att instruera elever.

Tre av informanterna tar upp tiden i sina svar. Trots att de alla har arbetat länge som klasslärare säger de sig bli förvånade, varje gång de får en ny förstaklass, över hur mycket tid olika saker tar. Det tar lång tid att instruera och komma igång med uppgifter. Det tar tid att förflytta sig från plats A till B. Det är också väldigt olika hur länge det tar för elever att bli färdiga med uppgifter. En del är färdiga genast och andra behöver lång tid på sig. En del elever har bråttom ut på rast och gör uppgiften i ett nafs medan andra inte kan avsluta utan bara vill fortsätta.

Den enorma skillnaden, att vi gör tillsammans en liten uppgift o efter en halv sekund är den första färdig o en annan kan sitta 60 minuter o är int färdig... (Lärare 3)

De är så olika snabba, man får jobba in att nu har vi den här stunden eller den här veckan på oss att göra det här... (Lärare 5)

Lärarna berättar också att de oftast planerar för mycket stoff till en lektion. De hinner med en liten del av det de planerat. En av informanterna sa skämtsamt att då man planerat en dag i en första klass, så har man de facto planerat hela veckan.

... jag hinner med hälften av min planering o ändå förvånar det mig varje gång... (Lärare 6)

...jag brukar skämta o säga att har du planerat först dagen så har du planerat hela veckan... (Lärare 3)

6.2.6 Kategori F) Energikrävande

Kategori F handlar om energin som krävs vid bemötandet av förstaklassare. Tre av informanterna beskrev detta i sina intervju svar. Informanterna talar om att man är fysiskt och psykiskt närvarande hela tiden under varje sekund av skoldagen. Man får ge mycket av sig själv för att hinna uppmärksamma allt och alla. Under den första tiden måste man lägga stor vikt vid hur man själv är, hurdant intryck man ger av sig själv och hur man uttrycker sig.

Det kräver mycket energi av en när man tar emot en etta...jag brukar tänka på att le o vara jätte glad så att de känner sig välkomna... (Lärare 1)

Det finns mycket som måste planeras och mycket som måste beaktas. Eleverna är många. Lärarna vill att alla elever ska känna sig välkomna och våga närma sig dem. Lärarna säger att de är helt slut efter skoldagen.

Man är som en trasa när man kommer hem... (Lärare 6)

6.3 Hur upplever lärare föräldrasamarbetet i samband med skolstarten?

Vid analysen av intervjuerna kunde jag urskilja sju olika kategorier som mer eller mindre finns med i alla svar. Orsaken till att denna forskningsfråga har så många kategorier är att bemötandet av föräldrar kom upp väldigt mycket under intervjuerna. Kategorierna är breda men i beskrivningen kommer det fram vad kategorierna innehåller. I tabell 3 presenteras dessa kategorier.

Den första kolumnen visar den namnförsedda kategorin, den andra visar hur många av informanterna hade utsagor som passar kategorin. Den tredje kolumnen presenterar antalet utsagor per kategori, dvs. frekvensen, hur ofta kategorin upprepas i intervjusvaren. Ett intervjusvar kan alltså ha flera utsagor i en kategori. Jag har valt att beskriva kategorierna i storleksordning från den kategori som har den största till den minsta frekvensen.

Tabell 3: Lärarnas uppfattning om samarbetet.

Kategori	Informanter	Frekvens
Kategori A) Föräldrasamarbetets väsentlighet	6	13
Kategori B) Trygghet	6	12
Kategori C) Missförstånd	6	11
Kategori D) Öppen kontakt	6	11
Kategori E) Upprätthållande av kontakt	6	10
Kategori F) Kontakt utanför skoltid	6	10
Kategori G) Utvecklande av föräldrasamarbete	6	10
Totalt	42	77

6.3.1 Kategori A) Föräldrasamarbetets väsentlighet

Alla informanter tyckte att föräldrasamarbetet eller föräldrakontakten är en väsentlig och viktig del av arbetet i en första klass. Lärarna sätter mycket tid på bemötandet av föräldrar. Informanterna upplevde att det är viktigt att få igång samarbetet genast i början. Målet är att samarbetet och kontakten ska vara öppen, positiv och fungerande. Om föräldrasamarbetet fungerar är det lättare att ta upp även svårare saker. Det är även lättare för föräldrar att ta kontakt då läraren arbetat för ett fungerande samarbete.

...föräldrakontakten är viktig, o att få den positiv... (Lärare 3)

...föräldrasamarbete är det viktigaste att den funkar... (Lärare 4)

...jätte viktigt att få igång ett bra samarbete redan från början... (Lärare 4)

I informanternas svar kunde man utläsa att samarbetet kan se ganska olika ut med olika familjer. Det är också en skillnad om det är fråga om familjens äldsta eller yngsta barn. Föräldrar är också olika, en del behöver enligt informanterna mer information, kontakt och stöd än andra.

Hela familjen behöver skolans stöd, speciellt om barnet är det äldsta... (Lärare 6)

Föräldrakontakten är hemskt varierande mellan olika familjer... (Lärare 2)

Trots att alla informanter tyckte att föräldrasamarbetet är viktigt uttryckte en del av dem att samarbetet inte får bli för intensivt. De sa att det ibland känns svårt att dra gränser för t.ex. tiden man sätter på samarbetet.

Jag sätter väldigt mycket egen tid på föräldrakontakten... (Lärare 6)

En av informanterna tog också upp klagande föräldrar i samband med diskussionen om samarbetet. Hon anser att föräldrar nog ska få säga sin åsikt. Samtidigt kan det kännas orättvist att en del föräldrar anser att de kan klaga på vad det vill, trots att man som lärare gör sitt bästa och verkligen engagerar sig i sitt arbete.

...samarbete är bra men för mycket ska de inte komma o klaga på... (Lärare 5)

6.3.2 Kategori B) Trygghet

Samtliga informanter uttalar ordet trygghet i samband med bemötandet av föräldrar. En del av informanterna talar om tryggheten som föräldrarna känner. Att föräldrarna känner sig trygga med att deras barn blir bemötta dagligen av läraren. Föräldrarna vill ha information om hur barnens skoldag ser ut, om barnet trivs, vad som görs i skolan och vem deras barn umgås med.

...föräldrarna har tryggheten att vem som är med deras barn på vardagarna o va vi gör o vilken deras bit o roll i det hela paketet... (Lärare 4)

Skillnaden mellan förskolan och skolan är stor i detta fall. På förskolan kan föräldrar dagligen diskutera med de vuxna som arbetar med barnet. Föräldrar kan ge och få information både då de lämnar och hämtar barnet på förskolan.

...det kan vara en liten chock för föräldrar då de är vana att ha setts på morgonen o på eftermiddagen o så ser de plötsligt int... (Lärare 3)

I intervjuerna kommer det fram att det finns olika typer av föräldrar. Det finns de som man knappt ser och hör av. Och så det alltid ängsliga föräldrar som vill veta allt om barnets dag och som oroar sig för minsta lilla detalj. Det finns föräldrar som ber att läraren ska se till att barnet dricker, äter, snyter sig osv.

...en mamma tyckte jag sku se till att barnet dricker mjölk o nån som tyckte ja sku se till att barnet snyter sig... (Lärare 5)

En informant nämner att det finns en skillnad i om det är äldsta eller yngsta barnet i familjen som börjar skolan. Man borde tänka på att allt är nytt för föräldrarna också då det första barnet börjar skolan.

Man måste komma ihåg att det kan vara första gången för föräldrarna också... (Lärare 2)

I intervjuerna tas även upp att det ibland kan det finnas något i föräldrarnas egna skoltid som gör dem oroliga för sitt barn skolvardag. Har föräldrarna dålig erfarenheter från skolan är det ganska klart att de påverkar deras tankar och funderingar kring skolan.

De finns ju alltid föräldrar som är väldigt ängsliga ja de kan va något från deras egen skoltid... (Lärare 1)

I intervjun kommer det fram att informanterna försöker ge föräldrarna känslan av trygghet om att skolvardagen fungerar och att lärarna tar kontakt då det är något man behöver oroa sig för. En informant säger att man får fungera som familjerådgivare ibland. Hon upplever att familjerna mår sämre i dag än tidigare och att man som lärare oftare måste stöda föräldrarna i föräldraskapet.

Man får nog vara mer familjerådgivare än lärare ibland... (Lärare 6)

6.3.3 Kategori C) Missförstånd

Då det blev tal om hurdana problem det kan uppkomma i föräldrasamarbetet var missförstånd det som nämdes i alla intervjuer. Även i denna kategori kommer skillnaden mellan förskola och skola upp tydligt. Eftersom föräldrarna träffar förskolepersonalen dagligen och eftersom det är flera vuxna på plats har föräldrarna blivit vana vid att bli påmind om vad de ska ha med följande dag osv. Då barnet sedan börjar skolan upplever några av informanterna att föräldrarna gärna tilldelar läraren felet för glömda hemläxor och kvarblivna böcker. Ändå ser man i alla intervjuer att informanterna verkligen lägger stor vikt vid att informera.

I förskolan påminner förskolan om olika evenemang o dom påminner att i morgon gör vi det här...dom vet hur dagen har gått...föräldrar får alltid höra förskolans version...o så har barnet glömt boken i skolan...eller sen om dom glömmer boken hemma... så är det för läraren inte varit tillräckligt tydlig...läraren int ha påmint... (Lärare 6)

Informanterna tar också upp att de omöjligt kan se och veta allt som händer i klassen. Det är så många elever i klassen.

Föräldrar också har lite svårt att fatta att här nu sitter 24 så jag har kanske inte märkt allt...
(Lärare 3)

Många av missförstånden handlar om att man inte ser lika på skolvardagen som lärare och förälder. En av informanterna säger att det känns som om föräldrarna anser att skolan är en serviceinrättning dit man kan komma med sina krav.

...många föräldrar har den inställningen att de här är en serviceinrättning och har sina tankar om hur man ska rätta prov... (Lärare 5)

Samtidigt som man hör frustrationen hos informanterna, är det en informant som säger att man ska komma ihåg att för föräldrarna handlar det om deras ögonsten medan det för läraren ändå bara är ett arbete.

...att man alltid kommer ihåg att föräldrar talar om sin egen ögonsten men för mig är det bara ett jobb... (Lärare 3)

En informant påpekar också om att det som man som lärare anser som självklart behöver inte vara självklart för elever och vårdnadshavare.

Man måste komma ihåg att de som är självklart för en, det är inte självklart för elever och föräldrar... (Lärare 2)

I intervjuerna nämns också att ibland förvränger barnet sanningen hemma. Föräldrarna hör alltså inte hela sanningen.

De finns nog förstås barn som säger osanningar... (Lärare 3)

...föräldrarna kan få en version av barnet...blir de upprörda och så kommer det skällor till läraren. (Lärare 6)

Informanterna hoppas att föräldrarna kommer direkt till dem om det uppstår problem, så att missförstånd kan redas ut. Informanterna är medvetna om att de själva kan ha gjort något fel eller de varit ouppmärksamma så att missförstånd skett. Av svaren framkommer ändå att missförstånden oftast är ganska små, men att det också förekommer att eleverna säger osanningar om skolan hemma.

Jag brukar säga på föräldramötet att det är a och o att föräldrar inför sina barn talar positivt om skolan för barnen tror på dem. Om de är sura och besvikna så ska de ringa direkt till mig. De kan ju var nåt jag inte har tänkt på så de bra att jag blir uppmärksam eller så kan det vara nåt de int har tänkt på så de bra att man får reda på vad det är fråga om men ofta är det nog bara någo missförstånd... (Lärare 3)

En informant sa att det ibland känns som om föräldrar bara uppmärksammar det negativa som eleven berättar, att eleven inte får lika mycket uppmärksamhet med det som faktiskt är positivt. Hon sa att till exempel att då en förälder frågar hur skoldagen varit och barnet svarar bra, då reagerar föräldern knappt, utan fortsätter med det hen håller på med. Om barnet däremot svarar att dagen inte var så bra, så vill föräldern veta exakt vad som hänt. Föräldrar gräver också djupt i det negativa, en liten sak kan då bli verkligt stor. Hon nämnde fall där något annat barn en gång sagt något dumt åt det egna barnet och så fastnar förälder vid det. Då handlar den dagliga frågan om Pelle har sagt något fult i dag. Hon anser att barnet då får att få uppmärksamhet av föräldern berättar mera om små tråkiga händelser än om det som varit roligt. Hon uppmuntrar föräldrarna i sin klass att ställa följdfrågor också till svaret bra, t.ex. vad var det roligaste idag, vad gjorde du på rasten osv.

...föräldrar som bara tar fasta på det negativa, på den ena lilla rynkan o så gräver man i det dåliga...man sku vilja säga att uppmärksamma det positiva... (Lärare 3)

6.3.4 Kategori D) Öppen kontakt

Alla informanter försöker göra tröskeln så låg som möjligt för föräldrar att ta kontakt. De vill att föräldrar ska våga ta kontakt i så små som stora ärenden. Enligt

informanterna tar många föräldrar tar väldigt lätt och snabbt kontakt samtidigt som de finns de som hör av sig väldigt sällan, om alls.

Jag är ganska mån om att ha en öppen kontakt, att det är lätt att ta kontakt med mig... (Lärare 4)

...att föräldrarna känner att de kan ta kontakt... (Lärare 3)

...mycket är de i kontakt men int så där onödigt mycket. (Lärare 5)

...att hela tiden hålla den där öppningen, att kom ihåg att fråga o kontakta gärna... (Lärare 2)

Jag uppmanar dem att ta kontakt med mej också om det känns som en liten sak. (Lärare 5)

Den öppna kontakten ansågs också vara ett redskap till att minska antalet missförstånd. En informant sa att eleverna kan berätta hemma sådant som hänt i skolan som hon inte har en aning om. Då är det bra om föräldrarna förmedlar sådana händelser till henne som är viktiga för henne som läraren att veta.

...det händer ju saker som jag int har en aning om o som föräldrar får veta... (Lärare 3)

6.3.5 Kategori E) Upprätthållandet av kontakt

I den här kategorin har jag sammanställt hur, när och med vilka hjälpmedel lärarna är i kontakt med föräldrarna. I svaren är Wilma det mest använda verktyget då det gäller information. Även påminnelser, mindre bråksituationer, mindre olyckor och anteckningar för gott och dåligt uppförande skrivs ner i Wilma. Om det gäller något större eller allvarigare tar informanterna till telefonen. Vid behov tar en del informanter också in föräldrarna på extra samtal.

...wilma infobrev varje vecka... (Lärare 4)

...wilma o ringer vid större saker...Med svåra saker ringer jag alltid. (Lärare 3)

...e de problem så ringer jag dom o säger kan ni komma till skolan o prata, de mycket lättare än när du skriver. (Lärare 6)

...mest via Wilma men om det krävs att vi ska träffas så då träffas vi... (Lärare 5)

Informanterna i enhetskolan där förskolan finns i samma byggnad talar också om att de kan diskutera med föräldrar då de avhämtar sina barn från eftermiddagsklubben.

Fördelen med ettan att jag kan nappa föräldrarna då de hämtar från eftis... (Lärare 3)

Informanterna upplever att Wilma är ett användbart redskap. Men de är medvetna om att det lätt blir missförstånd eftersom en text kan läsas och tolkas på olika sätt. Det beror på hur man betonar texten då man läser den, om den t.ex. klingar mer positivt eller negativt. Då man använder sig av Wilma saknas det non-verbala som betoning, röstläge, miner och gester.

Man vet ju int hur föräldrar läser en text, hur de betonar. (Lärare 4)

...då skriver man så lätt fel o läser in fel saker men när du diskuterar så ser du miner, du ser gester o då förstår man varandra... (Lärare 6)

Bland informanterna nämns också risken att Wilma lätt kan bli ett straffregister.

...att Wilma inte blir nåt straffregister... (Lärare 3)

Därför betonar många av informanterna den positiva Wilma kontakten och den positiva föräldrakontakten överlag. Dvs. att man inte enbart tar kontakt eller skriver då något är dåligt.

...nå jag skriver nog mest sånt här hur det går i skolan, hur det går för klassen...hur det går för enskilda elever... försöker sätta mycket bravo grejer, mycket med det positiva... (Lärare 1)

En informant nämner att det tyvärr ofta blir så att inga nyheter, dvs ingen kontakt, betyder goda nyheter, dvs. att allt går bra.

...nä alltför ofta blir det, no news, good news... (Lärare 3)

6.3.6 Kategori F) Kontakt utanför skoltid

Alla informanter var positivt inställda till att träffa föräldrar utanför skoltid på olika ordnade evenemang, som klasskvällar, föräldraföreläsningar, föräldraföreningens jippon osv. Många av informanterna berättade att det lättare blir tal om både små och stora grejer som är bra att veta för läraren, men som föräldrar antingen ansett vara för små för att ta kontakt för eller där föräldern upplevt själva tröskeln till att ta upp saken för hög. En informant säger också att hon själv tar upp mindre saker eller kan ställa frågor om sådant hon funderat på då formerna är lite friare.

Jag deltar gärna... jag vinner på det varje gång. (Lärare 6)

Allt extra utanför skolan tycker jag att är viktigt. Då kan jag själv få säga det jag funderar på. Men hemskt ofta är det också föräldrar som, hör du, nu när du är här, så hur är det, det kan till o med vara stora saker... (Lärare 3)

Informanterna har förståelse för att föräldrarna inte hinner komma till skolan eller för att de kanske upplever det obekvämt att komma. En informant säger att om en förälder har dåliga erfarenheter från sin egna skoltid eller sina egna lärare så har hen oftast lättare att ta kontakt med barnets lärare på friare kvällstillställningar utanför skolbyggnaden.

...kvällarna är viktiga också för att träffa föräldrar som inte hinner komma till skolan... (Lärare 6)

...tröskeln är kanske lägre att komma till en grillkväll än till skolan... (Lärare 6)

Små missförstånd är också lättare att reda upp ansikte mot ansikte. En informant tog även upp att föräldrar ibland är skamsna och kan be om ursäkt för att vad de skrivit på t.ex. Wilma.

...tonen var helt annan då man sågs ansikte mot ansikte, oj sa den här föräldern int mena jag, jag var lite upprörd när jag skrev... (Lärare 6)

Trots att dessa evenemang utanför skoltid får positivt bemötande av informanterna så kräver de ändå mycket tid av lärarna. Trots att samvaron är fri är lärarna på jobb. En informant sa också att hon ibland känner sig lite obekvämt på sådana här tillställningar.

Ibland känner jag mig lite malplacerad på de här grillkvällarna o sånt...man har lite konstig roll... (Lärare 1)

En annan informant sa att hon ibland undrar om hon behövs eller om föräldrarna skulle kunna umgås ledigare utan att hon är på plats. En informant nämner också att hon inte ställer upp som lekledare utan vill vara som en av alla andra vuxna.

...men inte som lekledare, utan som en av alla... (Lärare 5)

Av informanternas svar kom det också fram att evenemang utanför skolan minskat under de senaste åren.

6.3.7 Kategori G) Utvecklande av samarbete

Denna kategori handlar om både om hur informanterna redan utvecklar samarbetet med vårdnadshavare, hur man kan utveckla samarbetet samt tankar om utvecklandet av samarbetet överlag.

Samtliga informanter är överens om att samarbetet går att utveckla hur mycket som helst.

...hur mycket som helst kan man utveckla... (Lärare 1)

Samtidigt märks det tydligt i intervjuerna att mycket redan görs för att utveckla samarbetet. En del funderar på att bjuda in föräldrar till skolan medan andra redan

bjuder in föräldrar och andra närstående till skolan så att de får en insikt i skolvardagen. Dessa lärare säger att de är nöjda med den kontakten som besöket oftast ger.

...skolan är ju öppen för alla... föräldrar i skolvardagen sku säkert vara trevligt för eleverna...så där vet ja int om föräldrar sku vilja ha en större inblick o vara med under dagarna men int vet ja... (Lärare 2)

...skolan är ju öppen så vem som helst får komma när den vill o hälsa på men jag har specifikt bjudit in föräldrar till vissa tillställningar o då har vi inte gjort något extra egentligen...ja försöker säga att de kan vara gumor, gufar, faster, mormor bara de kommer nån... de här försöker vi utveckla... (Lärare 6)

...jag bjuder in föräldrar att komma med en hel skoldag, inte bara när det är öppet hus...först tror de int riktigt att int vill hon ha oss där men sen påminner jag o påminner...i år har det varit ganska många som kommit... (Lärare 1)

I båda skolorna där informanterna arbetar går diskussionen om hur man kan göra föräldrakvällar och evenemang mer trevliga och få föräldrarna mer delaktiga. Svårigheten är att få med en viss föräldragrupp. Ur flera intervjuer kan man se en frustration över att de föräldrar man vill nå inte dyker upp. Samtidigt är det viktigt att hålla kvar den föräldragrupp som deltar aktivt.

...de har vi funderat mycket på här i skolan hur vi sku få våra föräldramöten mer trevliga... (Lärare 6)

...svårt när man ordnar temakvällar eller sånt som är riktade mot en viss typ av familjer eller föräldrar o så de ju int de som kommer...diskuterar man barn som spelar för mycket så kommer de som redan har tydliga gränser...de ju int fel de heller, de behöver ju få bekräftat att de gör rätt men det är alltid svårt... (Lärare 4)

...föräldrar klagar på att de inte får vara delaktiga o delaktighet finns i nya läroplanen väldigt starkt i då har vi försökt hitta på o ...vi hade en föreläsningsserie som vi trodde sku ha bra delaktighet, de kom 20 av hundratals... (Lärare 6)

I svaren framkom också att eftersom föräldrakontakten tar mycket tid kan man inte heller utveckla den hur mycket som helst. Den enskilda lärarens resurser och tid tar slut.

... samarbete går att utveckla men inte för mycket... (Lärare 5)

En informant funderade också över om allt i samband med föräldramöten och föräldraevenemang ska vara så trevligt kan det bli svårt att ta upp svårare diskussioner. Man blir på ett sätt för bekant med föräldrarna.

...vi har kanske för trevligt tillsammans att de här svåra sakerna kan bli jobbigare att ta itu med, just gränsdragningar o beteende problem...hur man sku kunna utveckla det här så vet ja ju int... (Lärare 4)

7. Sammanfattande diskussion

Detta kapitel inleds med en resultatdiskussion där den empiriska undersökningen sammanfattas och relateras till tidigare forskning. Därefter diskuteras metoderna som använts i undersökningen. Avslutningsvis diskuteras hur det som framkommit kunde tillämpas i arbetet med barn och förslag till fortsatt forskning inom temat.

7.1. Resultatdiskussion

Syftet med denna undersökning var att undersöka hur lärare uppfattar övergången från barn till elev och hur lärare bemöter nya förstaklassare och deras familjer. Jag väljer att dela in resultatdiskussionen i fyra underrubriker. De tre första är mina forskningsfrågor och den fjärde en sammanfattning av resultatdiskussionen.

7.1.1 Hur uppfattar lärare övergången från barn till elev?

Under intervjuerna ansåg alla informanter att övergången från barn till elev inte var någon större sak. De tyckte att övergången till skolelev idag går smidigt. De som arbetat länge såg en stor förändring i detta från förr. Även enligt forskning går skolstarten i dag oftast ganska smärtfritt men ibland orsakar övergången både kort- och långsiktiga problem. Forskningen visar nämligen att övergången till skolelev kan vara avgörande för hela barnets skolstig, t.ex. med tanke på den sociala anpassningen, elevers välmående och de akademiska framstegen (Karila;Lipponen;& Pyhäntö, 2013, s. 6) (Harper, 2016, s. 654) (Cadima;Doumen;Verschueren;& Buyse, 2015, s. 3). Det betyder att övergången måste skötas på bästa möjliga sätt. Harper (2016, s. 654) menar att man alltid komma ihåg att även om skolstarten för de flesta är något positivt medför det ändå någon form av stress, osäkerhet och barnet hamnar alltid mer eller mindre utanför sin bekvämlighetszon.

Enligt informanterna beror den smidiga övergången till stor del på samarbetet med förskolan. Alla informanter upplevde samarbetet som ytters viktigt och hade erfarenhet av kontinuerligt och välplanerat samarbete mellan skola och förskola. De underströk att verksamheten ska vara så lik normal skolverksamhet som möjligt med lektioner och raster. Trygghetskänslan hos barnen ökar då de vet hur det går till i skolan och då de är bekanta med utrymmena. Tanken då förskolan infördes var just den att den skulle fungera som en bro mellan dagvård och skola och ge barnen en möjlighet att komma väl förberedda till årskurs ett (Lumholdt, 2015, s. 126). I de skolor där informanterna arbetar verkar detta fungera och man förstår betydelsen av samarbetet och utvecklar det hela tiden. Enligt Harper (2016, s.655-656) minskar stressen och osäkerheten avsevärt då eleverna är bekanta med skolomgivningen och skolvärlden innan skolstarten. Samarbete är alltså viktigt men som en informant svarade så får det heller inte bli för mycket. Vardagen i klassen måste också få rulla och det är tungt att samarbeta åt alla håll.

Då det blev tal om eventuella problem vid skolstarten nämndes kraven på självständighet och separationsångest. Trots att övergången överlag ansågs gå smidigt nämnde fyra informanter att de ökade kraven på barnets självständighet och mognad kan ställa till med mindre problem. Man kommer t.ex. inte ifrån att antalet vuxna i barnets vardag minskar då barnet börjar skolan. I förskolan får barnet snabbare hjälp då det finns flera vuxna tillgängliga. Detta kräver att barnen i skolan måste lära sig att klara sig mer självständigt. Läraren hinner inte med allt.

Friheten ökar också och i samband med det även ansvaret. Här nämner informanterna att skillnaden på de som vill leka och de som är mer mogna att ta ansvaret för sig och sina egna saker är stor. Även Karikoski (2008, s. 4) tar upp den stora nivåskillnaden mellan elever, en del läser redan medan andra bara vill leka. Hon menar att hur snabbt övergångsprocessen och mognadsutvecklingen sker är beroende på hur mycket skol- och förskolemiljön skiljer sig från varandra samt på den rådande sociokulturella synen på barnet, barnets akademiska färdigheter, föräldrarnas socio-ekonomiska status, barnets temperament, och barnets tidigare erfarenheter av övergångar. I informanternas svar ser man svårigheten med att bemöta eleven på rätt nivå.

Det andra problemet som tre av lärarna lyfte fram i samband med övergången handlade om barn som har svårt att separera från sina föräldrar och som är ängsliga. Informanterna menade ändå att det är en försvinnande liten del av alla barn. Samtidigt påpekar Lumholdt (2015, s.23) att man borde förstå att kopplingen mellan hur det går och hur barnet känner inte alltid går hand i hand. Enligt honom visar en del barn sina känslor tydligt medan andra knappt visar några känslöförändringar alls. Denna tanke kom inte fram under intervjuerna. Det kan nämligen vara svårt för lärarna att upptäcka känsliga barn som inte visar ut sina känslor eller som reagerar med mer osynliga försvarsmekanismer. De vanligaste försvarsmekanismerna är regression, projektion, reaktionsbildning, förskjutning och eskapism (Ljungqvist, 2007, ss. 144-147). Dessa kan vara diffusa och svåra att koppla till skolstarten.

Vi vuxna litar kanske för mycket på barns anpassningsförmåga vid övergångar. Trots att forskning visar att alla barn inte reagerar så synligt väljer vi att tro på det vi ser. Om eleverna inte gråter och är ängsliga vid skolstarten så går övergången smidigt. Samtidigt kan man fundera på hur det är när man själv börjar på en ny arbetsplats. Man kan känna sig malplacerad och otillräcklig i veckor men inte går man omkring och är ängslig. Jag tror att vi måste ta övergångarna i barnens liv på allvar och bekräfta att det kan kännas konstigt och pirrigt.

7.1.2 Hur bemöter lärare förstaklassare vid skolstarten?

I bemötandet av förstaklassare poängterar alla informanter väsentligheten av rutiner, regler och konsekvens. De anser att regler och rutiner ger trygghet. Även forskning stöder denna aspekt. Enligt Lumholdt (2015, s. 24) tar det tid att vänja sig vid förändringar och de flesta pedagoger och psykologer betonar barnets behov av tydliga ramar och strukturer. Killén (2014, s. 51,151) menar vidare att speciellt barn som upplevt mycket otrygghet och oförutsägbarhet i sitt liv är i behov av trygga, förutsägbara och oförändrade rutiner i skolan.

Alla informanter var överens om att det är bra att få någon form av förhandsinformation om eleverna. Men det varierade en del med hurdan information

informanterna ville ha. En av informanterna svarade att hon egentligen inte behöver veta mer än sjukdomar, allergier eller dylikt som kan påverka barnets skoldag. Hon ansåg att eleverna kanske också behöver ett tomt bord att starta från. De andra informanterna tyckte det var viktigt också med annan slags information. De tog upp riskmoment, sociala relationer, familjeförhållanden och personlighetsdrag, t.ex. tystlåtenhet, tillbakadragenhet, känslighet, skilsmässor, dödsfall, utanförskap. Två nämnde också inlärningssvårigheter.

Enligt Grunderna för förskoleundervisningens läroplan (2014, s. 26) och Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen (2014, s. 98) ska varje barns individuella situation, förutsättningar och behov beaktas. I styrdokumentet står det även att undervisningen ska ta i beaktande elevernas förkunskaper och färdigheter som de tillägnat sig inom förskoleundervisningen. Detta betyder att det är elevernas rättighet att läraren får förhandsinformation om dem. Detta understryks också i Utbildningsstyrelsens rapport ”Onnistunut koulunaloittaminen” (Utbildningsstyrelsen, Offentligt uttalande, 2014). Enligt den ska barnets tidigare kunskaper värdesättas och barnet ska under hela skoltiden få undervisning på egen nivå.

I intervjuerna kom det dock fram att det blivit strängare med förhandsinformationen p.g.a. förändringen i lagstiftningen om personuppgifter som trädde i kraft 2018. En av informanterna fick ingen information alls om de nya ettor som började hösten 2018. Det verkar som om det råder motstridigheter i hur styrdokumentet för undervisningen och lagstiftningen tolkas.

Själv tycker jag att det är skrämmande om vi går bakåt i utveckling och börjar ta emot elever som ”tomma tavlor”. Jag har förståelse för barnens och familjernas integritetsskydd men barnen har också rätt att få stöd i sin utveckling till skolelev.

Enligt Björklunds och Rodins (2000) undersökning framgår att pedagogerna lägger vikt vid att eleverna känner sig sedda varje dag, t.ex. genom att hälsa på eleverna och prata en stund dagligen. I min undersökning var alla informanter måna om att lära känna sina elever men speciellt en fäste stor vikt på att säga både god dag och adjö åt varje barn varje dag. Enligt henne är det guld värt att se varje barn i ögonen i alla fall

två gånger per dag. Samtidigt kommer hon åt att vid behov byta några ord med eleven utan att det märks eller tar någon extra tid. Trots att varje elev ska ses som en individ poängterar alla informanter även gemenskapens betydelse. De försöker skapa en god gruppanda från början. En positiv relationen mellan läraren och eleven och mellan eleverna är väsentlig för elevernas trivsel och inläring. Disharmoni i gruppen resulterar i upplevelser av stress och kan påverka motivationen och inläringen negativt (Cadima;Doumen;Verschueren;& Buyse, 2015, s. 10).

Då det blev tal om eventuella problem eller svårigheter i bemötandet av förstaklassare tog tre av informanterna upp tydlighetens betydelse i bemötandet av förstaklassare. De berättade att de varje gång blir lika förvånade över hur tydlig man får vara med informationen då man får en första klass. Tidsanvändningen var en annan svårighet som tre informanter lyfte fram. I de här kategorin finns med både tidsanvändningen till planeringen och elevernas tidsanvändning på olika uppgifter. Allt tar mycket längre tid med förstaklassarna än vad informanterna förväntat sig. De tog även upp den stora skillnaden mellan eleverna med tanke på tidsanvändningen i utförandet av uppgifter.

Tre av informanterna nämnde också hur energikrävande det är att ta emot en förstaklass. Man får ge mycket av sig själv och vara både psykiskt och fysiskt närvarande hela tiden. Enligt Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen (2014, s.98) är det viktigt att lärarna följer med varje elevs lärande, så att alla elever känner att de lyckas och utmanas samt så att eventuella stödbehov uppmärksammas i ett tidigt skede. Redan denna uppgift kräver tid, tydlighet, närvaro och energi. Läger man därtill på det dagliga individuella bemötandet, skapandet av gemenskap och trygghet samt befästandet av allt det nya, rutiner och regler så kan man känna igen citatet:

... man är som en trasa när man kommer hem...

7.1.3 Hur upplever lärare föräldrasamarbetet i samband med skolstarten?

Samtliga informanter upplever samarbetet med föräldrarna som en väsentlig och tidskrävande del av deras arbete. Av informanternas svar kan man tolka att föräldrakontakten blivit intensivare och att föräldrar är mer benägna att ta kontakt med läraren både i mer rådfrågande och mer krävande syfte.

Samtidigt som delaktigheten och kraven från föräldrar verkar öka lyser också svårigheten att nå vissa föräldrar igenom i svaren. Alla informanter talar för en öppen kontakt och deltar också i klassens eller skolans evenemang utanför arbetstid. Tyvärr verkar de föräldrar lärarna vill nå inte delta.

Alla informanter försöker utveckla föräldrasamarbetet men känslan av hopplöshet finns också med. Man kan inte utveckla samarbetet hur långt som helst. Lärare och föräldrar har trots allt olika uppgifter i barnets liv. En intressant kommentar som kom fram i en informants svar var frågan om föräldrar och lärare har för trevligt tillsammans på evenemang, föräldramöten och temakvällar. Det kan bli jobbigt att dra gränser och ta upp svårare saker om man blir för bekant och vänskaplig.

Enligt informanterna är det största problemen i föräldrasamarbetet missförstånd, oförståelse och orimliga krav. Enligt Lahdenperä & Sandström (2011, s 104-105) kan livssituationen, värdesystemet och synen på skolan hos läraren och föräldern skilja sig så mycket att det kan bli svårt för dem att sätta sig in i den andras situation och förstå varandra. Informanterna visar förståelse för detta i sina svar. En av informanterna säger att man som lärare måste komma ihåg att det som är ens jobb handlar om någon annans ögonsten. En annan informant menar också att det som man själv anser som självklart inte behöver vara det för elever och föräldrar.

Som både förälder och pedagog ser jag båda sidorna av slanten. Ibland känns lärarnas krav orimliga mitt i en stressig livssituation och ibland funderar jag på hur mycket ansvar pedagoger är tvungna att ta i uppfostringsarbetet.

Många av lärarna lider av stress pga denna fostrande roll. Ansvarsfördelningen mellan hem och skola håller på och suddas ut. Enligt OAJ: s arbetsbarometer upplever en allt större del av personalen som omfattar daghem till universitet att deras arbetsbörda ökat och att de upplevt osakligt bemötande. För en stor del av detta osakliga beteende står tyvärr elever och föräldrar. Reporter Erlin tog fasta på detta i Ledaren i tidningen Västra Nyland i maj 2018 (Erlin, 2018). Han anser att vårdnadshavare ställer orimliga krav på skolan. Skolan tilldelas en för stor fostrande roll och får lätt skulden om barnet nätsurfar, ljuger, fuskar eller bråkar.

Via skoladministrationsprogrammet Wilma sköts största delen av kontakten. Om det gäller större och allvarigare saker tar informanterna till telefonen. Alla informanter tycker att Wilma fungerar och föräldrar verkar ha lättare att ta kontakt via programmet. Samtidigt som informanterna funderar på vilken information som ges via Wilma och hur de uttrycker sig verkar föräldrarna ibland komma med ganska ogenomtänkta skrivelser. Wilma är ett ypperligt verktyg. Föräldrar kan inte säga att de inte fått informationen då det står på Wilma och inte på en ihopskrynkad lapp i väskan. Informanterna är medvetna om att missförstånd uppkommer lättare då man skriver och läser texten med olika betoningar. Detta beror dels på att dialogen i Wilma saknar den non-verbala kommunikationen, som t.ex. gester och ansiktsuttryck (Furman, 2013).

Av informanternas svar kan man tolka att nyckeln till ett positivt samarbete är en öppen kontakt med föräldrarna. Enligt Oriander (2003, s. 70-72) påverkas barns uppfattning om skolan mest av föräldrars åsikter. Det är därför viktigt att få igång samarbetet redan från början. Informanterna uppmuntrar föräldrar att ta kontakt med läraren genast då de funderar på något eller är missnöjda. En del av informanterna uppmanar också föräldrar att tala om skolan i positiva ordalag.

Lärarna ger mycket av sig själv för att föräldrarna ska känna sig trygga med att lämna sitt barn i skolan. Många av informanterna bjuder också in föräldrar till skolan och klassen för att de ska få större inblick i verksamheten. Informanterna ställer upp på samtal, evenemang och dyl. på sin fritid. Det som kanske är mest skrämmande, då man lyssnar på informanternas svar, är att arbetstid och fritid går in i varandra och gränserna suddas ut.

7.1.4 Sammanfattning av resultatdiskussionen

Det som gläder mig mest var att man ur informanternas svar kunde utläsa att man inte bara bemöter barnet utan också föräldrar och hela familjen då man tar emot en första klass. Trots att det kräver mycket jobb och energi är det viktigt att man som lärare tar emot hela paketet och får alla att känna sig välkomna i skolvärlden. Informanterna lägger mycket tid av sin egna tid på att samarbeta med både förskola och föräldrar. De anser att de vinner på det, samtidigt som risken för att gränsen mellan arbetstid och fritid alltmer suddas ut.

Det känns också bra att övergången mellan förskola och skola blir allt smidigare, mycket tack vare samarbetet mellan skola och förskola. Samtidigt är jag rädd för att man inte riktigt förstår hur många övergångar barn råkar ut för i sitt liv i dagens samhälle och hur de påverkar barn. De flesta övergångar är utom barnens kontroll. Vi bör alltså vara uppmärksamma på reaktioner och funderingar som kanske inte syns utåt.

Jag är också bekymrad över att lärarna inte får förhandsinformation om eleverna. Jag anser att informationen ska vara begränsad men det finns en del som lärare behöver veta för att kunna stöda eleven i hans utveckling. Det känns också motstridigt att våra relativt nya styrdokument inte går hand i hand med lagstiftningen i denna fråga. I dagens informationssamhälle låter det väldigt gammalmodigt att ta emot elever som tomma tavlor.

7.2 Metoddiskussion

Valet av forskningsansats definieras på basen av syftet och forskningsfrågorna (Fejes & Thornberg, 2009, s. 27). Jag valde att använda mig av fenomenografi eftersom jag ville undersöka lärarnas uppfattning om fenomenen övergång, bemötandet av förstaklassare och samarbetet med föräldrar. Fenomenografin som ansats betonar människors uppfattningar, erfarenheter och åsikter om olika fenomen (Denscombe M., 2012, s. 109).

Som datainsamlingsmetod valde jag semistrukturerade intervjuer. Intervjuns uppgift ta reda på fenomenet ur den intervjuades synvinkel och den som intervjuar ska vara vaksam med sina egna privata åsikter (Lantz, 2013, s. 21). Detta var det svåraste för mig. Eftersom jag arbetat länge med nybörjarundervisning men ur förskolans synvinkel märkte jag att jag gärna skulle ha velat starta en diskussion under intervjun. De semistrukturerade intervjufrågorna är färdigt strukturerade frågor som man flexibelt kan ändra ordning på och ställa följdfrågor till (Denscombe, 2012, s. 234). Samtidigt som semistrukturerade frågor ger en flexibilitet i intervjun är det svårt då informanterna redan svarat på en fråga i samband med en annan fråga. Trots att jag färdigt tänkt ut följdfrågor var det ändå svårt att i situationen komma på väsentliga och passande följdfrågor.

Som analysmetod valde jag meningskategorisering för att få en överblick över det insamlade materialet. Det var lättare att hitta likheter än olikheter i svaren. Det var oftast fråga mer om nyansskillnader. Att kategorisera svaren var svårt men roligt. Hur kategorierna ser ut beror ändå mycket på forskarens tolkningar. Jag har valt att använda mig av många citat, då jag tycker att de i sig belyser kategorierna väldigt mycket bättre än då man förklarar dem.

Eftersom jag kommer att arbeta i södra Finland och eftersom förskole- och nybörjarverksamheten skiljer sig mycket i olika delar av Finland valde jag att begränsa min undersökning geografiskt till huvudstadsregionen. Både det geografiska valet och det relativt lilla antalet informanter betyder att resultatet troligen inte är generaliserbart i hela landet men samtidigt ger undersökningen en insikt i hur lärare uppfattar fenomenen; övergång från barn till elev, bemötandet av förstaklassare och samarbetet med föräldrar.

Man kan tänka sig att den geografiska begränsningen skulle kunna äventyra konfidentialiteten. Vi diskuterade detta med informanterna men kom till att eftersom området ändå har ett fyrtiotal svenska skolor, varav tio-tjugo är stora enhetskolor, är konfidentialiteten så bra som den kan vara i Svenskfinland.

7.3 Tillämpning och förslag till fortsatt forskning

Undersökningen belyser hur mycket lärare sätter ner tanke, energi och tid på bemötandet av förstaklassare och deras föräldrar. Lärarna är rätt ensamma i sitt arbete och eleverna är många. Mitt arbete kunde användas som ett diskussionsunderlag för lärare. Utbyte av idéer och igenkännandet av vad andra upplever ger styrka i arbetet.

Trots ett gott samarbete med förskolan och ett positivt bemötande står eleverna alltid inför en förändring då de börjar skolan. Man får inte förringa övergångens betydelse. Det är lätt hänt då eleverna verkar anpassa sig bra. Beslutsfattare borde ta del av forskning om förhandsinformationens betydelse.

Eftersom lärarna i min undersökning upplevde att övergången från barn till elev inte var en så stor grej skulle det vara intressant att undersöka hur föräldrar, elever och eventuell elevvårdspersonal uppfattar fenomenet övergång. Får lärarna t.ex. veta om barnet reagerar på övergången hemma? Har föräldrar verktyg och kunskap om hur övergångar kan påverka barnet? Vågar föräldrar be om hjälp?

Det andra som skulle vara intressant att forska i är hur enhetsskolornas flexstart påverkar övergången ur barnets, föräldrarnas och lärarnas synvinkel. I intervjuerna kunde man höra att de lärare som arbetade med flexstart till största delen var positivt inställda till arbetssättet. De tyckte att det var ett bra sätt att få ihop bra och fungerande klasser. Men om man tänker på den teoretiska bakgrunden i mitt arbete och informanternas åsikter om regler och rutiner och igenkännbarhet så talar allt emot flexstart. Enligt den teori jag tagit upp mår barnet bäst av att veta vem klassläraren är, vilka klasskamrater som går på samma klass och vilket klassrum som blir mitt. I flexstarten är barnet och föräldrarna i en viss ovisshet. Förskolan besitter också kunskap om hur klassuppbyggnaden kunde se ut, men huruvida man får ta del av deras information i framtiden verkar i nuläget oklart.

Litteraturförteckning

Ackesjö, H. (2008). *Skolförberedda barn -barnförberedd skola*. Hämtat den 4.1. 2019 från <https://journals.ucn.dk/index.php/cepra/article/view/264/241>.

Ackesjö, H. (2013). *Från förväntningar till motstånd och anpassning. Fyra barns övergångar från och till förskoleklass*. Hämtat från <https://journals.hioa.no/index.php/nbf/article/view/548/615> den 2.1.2019

Ackesjö, H., & Persson, S. (2014). *Barns erfarenheter av sociala gemenskaper i övergångarna till och från förskoleklass*. Hämtat 2.1.2019 från <http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:738474/FULLTEXT01.pdf>.

Björklund, E., & Rodin, J. (2000). Förväntningar på skolan. i R. Heliä-Ylikallio, *Aspekter på skolstarren i Norden*. Lund: Studentlitteratur.

Cadima, J, Doumen, S., Verschueren, K., & Buyse, E. (2015). Child engagement in the transition to school. *Early Childhood Research Quarterly*.

Dahlgren, L., & Johansson, K. (2009). Fenomenografi. i A. Fejes, & R Thornberg, *Handbok i kvanlitativ analys*. Stockholm: Liber.

Denscombe, M. (2012). *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskapen*. Lund: Studentlitteratur

Erlin, N. (2018). Skolan ska inte stå för all fostran. *Västra Nyland*. Hämtad 5.6 från <https://www.vastranyland.fi/artikel/skolan-kan-inte-sta-for-all-fostran/>

Fejes, A., & Thornberg, R. (2009). Kvalitativ forskning och kvantitativ analys. i A. Fejes, & R. Thornberg, *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber.

Furman, B. (2013). *Kommunicera klokt med Wilma*. Hämtat den 2 maj 2018 från https://help.starsoft.fi/files/Kommunicera%20klokt%20med%20Wilma_0.pdf

- Granbom, I., & Lundström, M. (2016). *Barns och elevers övergångar mellan olika skolformer*. Hämtat 2.1.2019 från <http://hv.diva-portal.org/smash/get/diva2:1059956/FULLTEXT01.pdf>.
- Harju, A. (2013). Skola och föräldrar med knapp ekonomi. i A. Harju, & I. Tallberg Broman, *Föräldrar, förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Harper, L. (2016). Supporting young children's transitions to school: Recommendations for familys. *Early Childhood Education Journal*.
- Holme, I., & Solvang, B. (2012). *Forskningsmetodik - om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Johnsdottir, F., & Nyberg, E. (2013). Erkännande, Empowerment och Demokratiska samtal. i A. Harju, & I. Tallber Broman, *Föräldrar.Förskola och skola - om mångfall, makt och möjligheter*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Karila, K., Lipponen, L., & Pyhältö, K. (2013). *Päiväkodista peruskouluun*. Helsinki: Opetushallitus. Hämtad 4 april från https://www.oph.fi/download/154485_paivakodista_peruskouluun_2.pdf
- Karikoski, H. (2008). Lapsen koulunaloittaminen ekologisena siirtymänä. *Varhaiskasvatus Tänään*. Hämtad 5 oktober 2017 från <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514287459.pdf>
- Killén, K. (2014). *Förebyggande arbetet i förskolan - samspel och anknytning*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S., & Birkman, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lahikainen, A.-R. (2000). Det postmoderna samhällets utmaningar för forstran. i R. Heliä-Ylikallio, *Aspekter på skolstarten i Norden*. Lund: Studentlitteratur.

- Lahdenperä, P., & Sandstöm, M. (2011). Klassrummets mångfald som didaktisk utmaning. i S.-E. Hansén, & L. Forsman, *Allmändidaktik*. Lund.
- Lantz, A. (2013). *Intervjumetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Ljungqvist, M. (2007). Varför vill ingen leka med Aresh? i A.-L. Østern, *Barnets möte med skolan*. Vasa: Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi.
- Lumholdt, H. (2015). *Perspektiv på övergångar, förskola-förskoleklass-skola*. Stockholm: Lärarförlaget.
- Marton, F., & S Booth. (2000). *Om lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Oriander, S. (2003). De första skolåren. i K. Hannén, & O. Saloranta, *De första skolåren*. Vammala: Utbildningsstyrelsen.
- Repstad, P. (2008). *Närhet och distans - Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Malmö: Studentlitteratur.
- Svedlin, R., Engelholm, M.-L., Karlberg-Granlund, G., Kupiainen, S., Sundqvist, R., Wallén, B., . . . Smeds-Nylund, A.-S. (2013). *Syntesutvärdering av den svenska utbildningen i Finland - kvalitet och jämlikhet*. Jyväskylä: Rådet för utbildningsutvärdering.
- Uljens, M. (1989). *Fenomenografi - forskning om uppfattningar*. Lund: Michael Uljens och Studentlitteratur.
- Utbildningsstyrelsen. (2014). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.
- Utbildningsstyrelsen, Förskola. (2014). *Grunderna för förskoleundervisningens läroplan*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.

Utbildningsstyrelsen, Offentligt uttalande. (2014). *Onnistunut koulun aloittaminen*.

Hämtat den 2 mars 2018 från

http://www.edu.fi/download/151735_onnistunut_koulun_aloittaminen.pdf.

Westerlund, I. (2009). Hermeneutik. i A. Fejes, & R. Thornberg, *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber.

Østern, A.-L. (2007). Barnets möte med den finlandssvenska skolan. i A.-L. Østern, *Barnets mote med skolan*. Vasa: Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi.

Bilagor

Bilaga 1

Forskningsfrågor + intervjufrågor

Bakgrundsfrågor

Hur länge har du arbetat som lärare?

Hur många gånger har du tagit emot en första klass?

Hur uppfattar lärare övergången från barn till elev?

Hur ser du på / uppfattar du övergången från barn till elev?

Vilka problem kan uppstå vid övergången?

Hur kan man underlätta övergången mellan förskola och skola för barnen?

Hur viktig upplever du samarbetet mellan förskolan och skolan? Varför?

Hur bemöter lärare förstaklassarna vid skolstarten?

Är det annorlunda att påbörja läsåret med en första klass än med en klass i en annan årskurs? Varför?

Hur bemöter du en första klass? Vad tänker du på? Gör du något speciellt?

Vill du ha förkunskaper om eleverna? Vad och varför? Varför inte?

Finns det något som du tycker känns svårt då man bemöter en första klass?

Hur upplever lärare föräldrasamarbetet i samband med skolstarten?

Hur upplever du samarbetet med föräldrar vid skolstarten?

Hur sköter du kontakten med hemmet?

Hurdana problem kan uppkomma i föräldrasamarbetet vid skolstarten?

Hur kan man utveckla föräldrasamarbetet?